

การสื่อสารเชิงคุณธรรมและความรู้:

การวิเคราะห์เชิงอุปนัยว่าด้วยความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมของอัตลักษณ์อาเซียน

(Moral Communication and Knowledge: An Inductive Analysis of Cultural Pluralism of the ASEAN Identities)

โดย รองศาสตราจารย์ ดร. จุฑาพรรณ ผดุงชีวิต

อาจารย์ทางการสื่อสาร ภาควิชาการจัดการโลจิสติกส์

คณะสถิติประยุกต์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทคัดย่อ บทความวิจัยนี้นำเสนอข้อเสนอการประมวลความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Assertions) รวมแปดประการของผู้เขียนเพื่อใช้ในการตีความความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านการวิเคราะห์เชิงอุปนัยจากกรอบแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการสื่อสาร การสื่อสารเชิงคุณธรรมและความรู้ของนักคิดชาวตะวันตกได้แก่ Thomas Luckmann และ Jurgen Habermas เพื่อสะท้อนหน้าที่เชิงประวัติศาสตร์และหน้าที่ (Historical and Functional) ของการสื่อสารในสังคมมนุษย์ร่วมสมัย

คำหลัก ความรู้เชิงคุณธรรม (Moral Communication) ความรู้ (Knowledge) ทฤษฎีแห่งความรู้ (Theory of Knowledge) ทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารของ Jurgen Habermas (Theory of Communicative Action) ตรรกะทางการสื่อสาร (Communication Rationality) และข้อเสนอการประมวลความคิดที่เกี่ยวข้องกับพหุนิยมทางวัฒนธรรมแห่งประชาคมอาเซียน (Assertions on Cultural Pluralism of ASEAN)

เกริ่นนำ

ภายใต้กรอบแห่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เงื่อนไขสองประการได้แก่ ความรู้คู่คุณธรรมนั้นถือเป็นฐานหลักของปรัชญาดังกล่าว ทั้งนี้ ในบทความวิจัยนี้จะได้อรรถาธิบายเกี่ยวกับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารเชิงคุณธรรม (Moral Communication) และความรู้ (Knowledge) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสังเคราะห์ในการตีความเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของพหุนิยมทางวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความวิจัยชิ้นนี้โดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) มาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดหลักดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การนำเสนอข้อเสนอการประมวลความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Assertions) ว่าด้วยการสื่อสารเชิงคุณธรรมและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างตัวแบบทางความคิดในการวิเคราะห์พหุนิยมทางวัฒนธรรมแห่งอาเซียน ทั้งนี้ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงคุณธรรมและความรู้นั้น ผู้เขียนบทความวิจัยนี้ได้

นำเอากรอบความคิดมโนทัศน์ปรัชญาเชิงประยุกต์ของนักคิดชั้นนำของโลกสองท่านมาทำการวิเคราะห์ ได้แก่ นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน-ออสเตรียคือ Thomas Luckmann แห่งมหาวิทยาลัย Konstanz ประเทศเยอรมนี และ Jurgen Habermas นักปรัชญาชาวเยอรมันที่เป็นปราชญ์ร่วมสมัยรุ่นที่สองแห่งสำนักวิพากษ์แห่ง Frankfurt School ที่เน้นการนำเสนอบทบาทของการสื่อสารในสังคมยุคทุนนิยมตอนปลาย (late capitalistic societies)

ทั้งนี้ เหตุผลหลักในการเลือกนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารและคุณธรรมของนักคิดทั้งสอง นอกจากจะเป็นเพราะสารัตถะของแนวคิดมุมมองแล้วอันโดดเด่นโดยเฉพาะในการนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติและบทบาทของการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับมิติของความรู้และคุณธรรมในสังคมมนุษย์แล้ว ยังเป็นเพราะผู้เขียนบทความเองมีความสนใจเกี่ยวกับข้อคิดเห็นของ Hans (2007) ที่ได้เกริ่นจากกระบวนทัศน์ในเชิงอรรถปริวรรตศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Critical Hermeneutics) ของเขาที่มีต่อบทบาทนักวิชาการชาวเยอรมันหรือนักวิชาการที่สอนอยู่ในสำนักคิดต่างๆ ในบริบทของประเทศเยอรมนีจำนวนไม่น้อยว่าพวกเขาเหล่านี้มีความสนใจอย่างยิ่งยวดในการแสดงความคิดเห็นเชิงวิชาการและการขับเคลื่อนสังคมต่อประเด็นประเด็นด้านคุณธรรม ความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) และบทบาททางการสื่อสารในการยึดโยงจรรโลงสังคมหากบริหารจัดการการสื่อสารให้ถูกทาง ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลอันเนื่องมาจากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ (Historical Traces) ของความรู้สึกละอายใจเชิงกลุ่ม (Collective Guilt) ที่ฝังใจอนุชนชาวเยอรมันต่อการกระทำของลัทธินาซีในช่วงสงครามโลกที่มีได้แต่เพียงปิดกั้นความคิดเชิงวิพากษ์ของสำนักคิดต่างๆ ในเยอรมันในการตรวจสอบสังคม อีกทั้งยังได้ก่อการประหารชาวยิวส์กว่าหกล้านชีวิตหรือที่เรียกว่าการสังหารล้างเผ่าพันธุ์ (Holocaust or Ethnic Cleansing) และกลายเป็นปมทางวัฒนธรรมของบาดแผลทางจิต (Psychological scars) ของชนชาตินี้ในรุ่นหลังต่อๆ มาตราบมาช้านานจวบจนปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้เขียนบทความนี้จึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม การสื่อสารและความรู้เพื่อใช้เป็นฐานในการวางกรอบทฤษฎีในการตีความประเด็นด้านอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแห่งคุณธรรมและความรู้เป็นสำคัญ อนึ่ง โครงสร้างหลักของบทความวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วยหกหัวข้อหลัก ดังต่อไปนี้

- ก. เกริ่นสู่แนวคิดว่าด้วยคุณธรรมและจริยธรรม (Introduction to Morality/Virtue, and Ethics)
- ข. การจัดระเบียบทางคุณธรรมและการสื่อสารเชิงคุณธรรมในสังคมสมัยใหม่จากมุมมองของ Thomas Luckmann (Moral Order and Moral Communication in Modern Societies from the Perspectives of Thomas Luckmann)
- ค. ทฤษฎีการปฏิบัติการทางการสื่อสาร ตรรกะเหตุผลแห่งคุณธรรม จริยธรรมแห่งวาทกรรมและประชาธิปไตยแบบตำริตรองหรือसानเสวนาของ Jurgen Habermas ((The Theory of Communicative Action, Moral Rationality, Discourse Ethics and Deliberative Democracy)
- ง. แนวคิดว่าด้วยความเป็นพหุนิยมของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอาเซียนและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (The Notions of Cultural Pluralism of the ASEAN Identities and Intercultural Communication)

- จ. ข้อเสนอการประมวลความคิด (Assertions) ว่าด้วยการสื่อสารเชิงคุณธรรมและความรู้ในการวิเคราะห์พหุวัฒนธรรมแห่งอาเซียน
- ฉ. บทสรุปภายใต้กรอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ก. เกริ่นสู่แนวคิดที่ว่าด้วยเกริ่นสู่แนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

(Introduction to Morality/Virtue, and Ethics)

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมและจริยธรรมนั้น นักวิชาการทั้งชาวตะวันตกและของไทยได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรมไว้ค่อนข้างหลากหลาย และพบว่าบ่อยครั้งที่ความหมายของแนวคิดทั้งสองนี้มีความหมายใกล้เคียงกันหรือแม้แต่อาจใช้แทนที่กันได้ (Interchangeably) ซึ่งจะขอกล่าวถึงคำนิยามของแนวคิดดังกล่าวพอสังเขปดังต่อไปนี้ อาทิ Lyn, Franks, & Savage-Rumbaugh (2008) ได้กล่าวไว้ถึงความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง แนวคิดมโนทัศน์เชิงวัฒนธรรม (Cultural concept) ที่ตั้งอยู่บนการตัดสินในเชิงคุณค่าหรือคำนิยาม (Value judgments) ว่าสิ่งใดถูกต้อง ผิด ดีและเลว ทั้งนี้ จากมุมมองของนักปราชญ์ชาวกรีกโบราณ Socrates และ Plato กล่าวว่า คุณธรรมที่แท้จริงนั้นเปี่ยมด้วยคุณค่าบริสุทธิ์ภายในตัวของมันเอง (innately) คือ ทำให้ผู้ครอบครองคุณธรรมความดีเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มศักยภาพแห่งมนุษย์ ส่วน Plato เชื่อในบทบาทของการสื่อสารในการจรรโลงสังคมด้วยคุณธรรม โดยกล่าไว้ว่า A good man speaks well หรือคนดีย่อมพูดดี พูดเป็น นอกจากนี้ คุณธรรมต้องตั้งอยู่บนความรู้ สิ่งที่ยึดถือว่าเป็นคุณธรรม เช่น ความกล้าหาญความพอดี ความยุติธรรม และศาสนกิจ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะไม่สมควรได้รับการขนานนามว่าเกี่ยวข้องกับคุณธรรม หากสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ที่ใช้อธิบายคุณธรรมเป็นสำคัญ

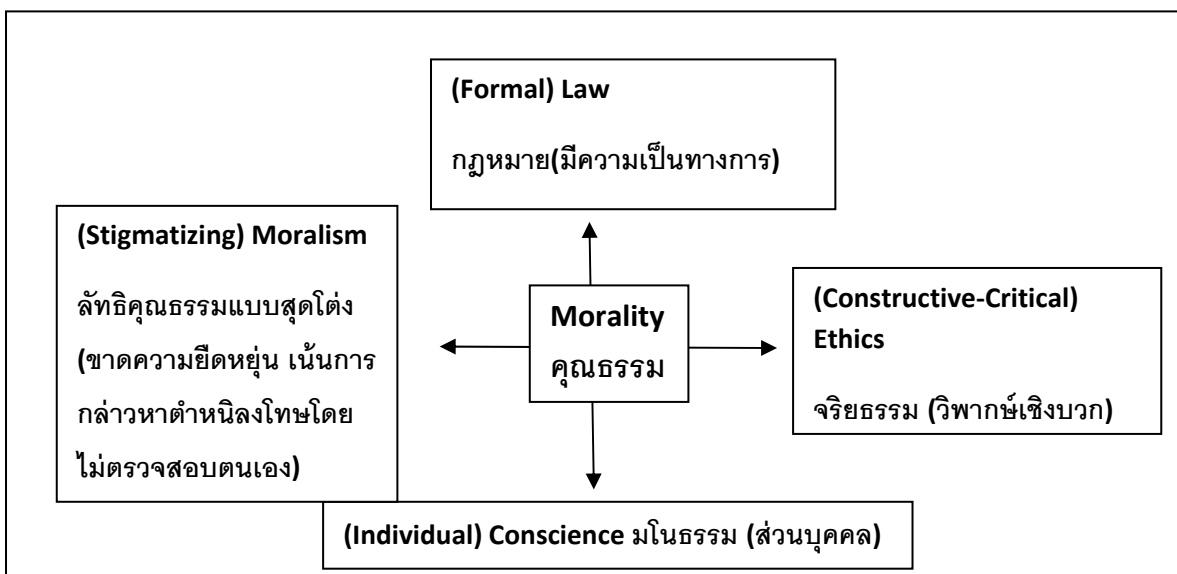
Brinkmann (2002) ได้กล่าวว่าคำว่า Morality และ Ethics (คุณธรรมและจริยธรรม) สามารถใช้แทนที่กันได้ ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่ถูกต้อง (Correct) และเป็นที่ยอมรับ (Acceptable) ในสังคม ซึ่ง Brinkmann กล่าวว่าหากจะพิจารณาความหมายระหว่างแนวคิดสองแนวคิด ได้แก่ ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ นั้นจำเป็นต้องมองให้ลึกและกว้างควบคู่กันไป อาทิ หากพฤติกรรมใดๆ ที่อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นคนในหรือเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ (Insiders in a given culture) หรือคนในของกลุ่มวัฒนธรรมร่วม (Subcultures or Co-Cultures) ก็อาจไม่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาว่า พฤติกรรมนั้นๆ มีความถูกต้องหรือสมควรได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนภายนอกวัฒนธรรมที่อาจมีมุมมองที่เป็นกลางและเชิงวิพากษ์ที่แตกต่างไป (Neutral and Critical Outsiders) ก็อาจเป็นไปได้

อนึ่ง Brinkmann ได้กล่าวถึงอรรถาธิบายของคำจำกัดความและความสัมพันธ์ในเชิงมโนทัศน์ของคำทั้งสองโดยอ้างถึง Buchholz and Rosenthal (1998, หน้า 4) ที่แสดงให้เห็นความหมายของคำสองคำนี้ได้รับการจำกัดความโดยมีนัยทางความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่แสดงให้เห็นว่า ในขณะที่คุณธรรมนั้นจะเน้นถึงมิติแห่งการประยุกต์ในชีวิตจริงของมนุษย์ (Real Practical) หากแต่จริยธรรมนั้นจะมีความเป็นทฤษฎีเชิงอุดมคติ (Ideal-Theoretical) ที่เน้นการมุ่งสอบสวนวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นเกี่ยวข้องกับจริยธรรม (Ethical criticism) มากกว่า อย่างไรก็ตาม ทั้งสองคำ คือ

คุณธรรมและจริยธรรมนั้นมีความเหมือนกันตรงที่ปรากฏอยู่ระหว่างมโนธรรมส่วนบุคคลและกฎหมาย (Private Conscience and Laws) ความหมาย ตามที่ปรากฏดังนี้

“จริยธรรมนั้นหมายถึงกระบวนการเชิงเหตุผลที่มุ่งตัดสินความถูกต้องเหมาะสมของการกระทำหรือรูปแบบปฏิบัติใดๆในสถานการณ์ที่มีความเฉพาะเจาะจง (Justification of actions and practices) อีกทั้งยังหมายถึงการสะท้อนความคิดเชิงปรัชญาที่มีต่อชีวิตในมิติคุณธรรม (Philosophical Reflections on Moral life) ในขณะที่คุณธรรมนั้นโดยทั่วไปหมายถึง ขนบประเพณีหรือความเชื่อ (Traditions and Beliefs) ที่ได้รับการวิวัฒนาการผ่านเวลาหลายปีหรือหลายศตวรรษที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ว่าอะไรถูกอะไรผิด ดังนั้นการมุ่งมองคุณธรรมนั้นอาจมีสภาพเปรียบเทียบเท่ากับสถาบันทางสังคม (Social Institutions) ที่มีทั้งประวัติศาสตร์และมีข้อกำหนดในทางการประพฤติปฏิบัติหรือจรรยาบรรณ (Code of Conduct) ทั้งอย่างชัดเจนและเป็นนัย (Explicit and Implicit) ว่าผู้คนควรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไร”

นอกจากนี้ Brinkmann (อ้างแล้ว) ยังกล่าวว่า หากพิจารณาคุณธรรม (Morality) ที่มีความหมายไปเชิงลบ ได้แก่ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับลัทธิคุณธรรมแบบสุดโต่ง (Moralism) ที่หมายถึงคุณธรรมที่เน้นการสอนสั่งฝึ่งหัวอย่างเข้มงวด การมองหาคนผิดบาป (Sinners) เพื่อลงโทษและขับไล่ ซึ่ง Brinkmann มองว่า ลัทธิดังกล่าวนี้มีจุดบอดอยู่ที่การมองเอาว่าความเชื่อในระบบคุณธรรมที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งสร้างขึ้นมานั้นได้รับการยึดถือว่ามีความถูกต้องในตนเอง (Self-Righteous) และขาดความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองหรือการตรวจสอบตนเอง (Self-Criticism) ที่จำเป็นต้องการความรู้ที่เพียงพอ (Sufficient Knowledge) ในการประเมินระบบคุณธรรมของตนเอง ดังนั้นระบบดังกล่าวจึงเปรียบดังเป็นลัทธิหนึ่งซึ่งถ่วงการประเมินระบบคุณธรรมของตนเอง และมุ่งลงโทษคนที่ไม่ทำตามปทัสถานกลุ่มเป็นสำคัญ (ดูตารางที่ 1 ประกอบ)

**ตารางที่ 1: การเข้าใจคุณธรรมจากจุดยืนเชิงความสัมพันธ์ต่อกฎหมาย จริยธรรม มโนธรรมและลัทธิ
คุณธรรมแบบสุดโต่ง โดย Johannes Brinkmann (2002)**

สาธุคุณ Majorano (2007) ผู้อำนวยการของ Pontifical Academy Alphonianum แห่งกรุงโรม ได้กล่าวถึงคำ
ว่า คุณธรรม (Morality) นั้นหมายถึง คุณภาพของชีวิตและการตัดสินใจของมนุษย์ที่ไม่เข้าข้างกับมิติแห่งชีวิตใด ๆ ของ
ตนเองจนละเลยเพิกเฉยต่อการพิจารณาคุณค่าการใช้ชีวิตของผู้อื่น คุณธรรมจึงเป็นการเชื่อมโยงสมานฉันท์ทางสังคม
ของมนุษย์เพื่อให้เข้าถึงเอกภาพของความเป็นทั้งหลายทั้งปวง (totality) ของมนุษยชาติ

ในบริบทประเทศไทย **คุณธรรม (Morality/Virtue)** ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย (อ้าง
ในกิตติยา โสภณโกไคย, 2556) ว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ซึ่ง
ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2550 ได้กำหนดความหมายของ “**คุณธรรม**” ว่า หมายถึง
สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประคองใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่
ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน เป็นสิ่งที่ต้อง
ปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้น และเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย และคำว่า “**จริยธรรม**” ก็หมายถึง กรอบ
หรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความสงบ
ร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ตามที่บัญญัติไว้ใน
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง *สภาพคุณงามความดี เป็นสภาพคุณงามความดีทางความ
ประพฤติและจิตใจ* ซึ่งสามารถแยกออกเป็นสองความหมาย คือ ความหมายแรก หมายถึง ความประพฤติดีงาม เพื่อ
ประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลัก
กฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพและความหมายที่สอง การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ และอาจกล่าวได้ว่า
คุณธรรม คือ จริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ อดทนมีความรับผิดชอบ ฯลฯ
เป็นต้น ส่วนคำว่า “**จริยธรรม**” แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรม กฎศีลธรรม ซึ่งก็คือ กฎเกณฑ์ความ
ประพฤติของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ความเป็นผู้มีปรีชาญาณ (ปัญญาและเหตุผล) ทำให้มนุษย์มี
มโนธรรม (Conscience) รู้จักแยกแยะความถูก ผิด ควร ไม่ควร โดย**จริยธรรมมีลักษณะสี่ประการ** คือ 1) การตัดสินใจ
ทางจริยธรรม (Moral Judgment) บุคคลจะมีหลักการของตนเอง เพื่อตัดสินใจการกระทำของผู้อื่น 2) หลักการของ
จริยธรรมและการตัดสินใจตกใจเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลก่อนที่จะปฏิบัติกรต่าง ๆ ลงไป 3) หลักการทาง
จริยธรรมเป็นหลักการสากลที่บุคคลใช้ตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และ 4) ทักษะเกี่ยวกับจริยธรรมได้มาจาก
ความคิดของบุคคลหรืออุดมคติของสังคมจนเกิดเป็นทักษะในการดำรงชีวิตของตน และของสังคมที่ตนอาศัยอยู่

ตารางเปรียบเทียบความหมายของคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” และคำอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่มีความหมายและลักษณะที่คล้ายคลึงกันในประเด็นและนัยต่างๆในสังคมไทย		
	ความหมาย	ประเด็นเกี่ยวกับความเหมือนความแตกต่างและความเกี่ยวพันต่างๆ
๑. คุณธรรม (Virtue)	<ul style="list-style-type: none"> - คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม - สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ - ความดีที่เป็นธรรมชาติที่เกิดในจิตใจของคนที่เป็นคุณสมบัติอันดีงาม - สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์เป็นความดีงามเป็นมโนธรรมเป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่วกลัวบาปไม่ความดีเป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบเกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสง่างามภายในเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย (อ้างอิงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี) 	<ul style="list-style-type: none"> ๑.๑ เป็นลักษณะความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ ๑.๒ คุณธรรมเป็นมุมมองแง่หนึ่งของจริยธรรมซึ่งคำนึงถึงสิ่ง - ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในแต่ละบุคคล - ระบบยุติธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น - สภาพคุณความดีหรือคุณลักษณะที่แสดงออกของความดี ๑.๓ จริยธรรมที่ฝึกฝนจนเป็นนิสัย
๒. จริยธรรม (Ethics)	<ul style="list-style-type: none"> - ความประพฤติที่เป็นธรรมชาติเกิดจากคุณธรรมในตัวเองซึ่งสรุปได้ว่าคือข้อควรประพฤติปฏิบัติหรือจริยศาสตร์ที่ควรประพฤติที่สอดคล้องกับหลักธรรมชาติหรือความถูกต้องดีงาม - การกระทำทั้งทางกาย วาจา, ใจอันเป็นพฤติกรรมที่คนดีควรกระทำอยู่เสมอๆ - สิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติซึ่งจะพัฒนาขึ้นโดยอาศัยกฎเกณฑ์ความประพฤติที่มนุษย์ควรประพฤติที่ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> ๒.๑ เป็นลักษณะการแสดงออกของร่างกายทางการประพฤติ ๒.๒ จริยธรรมมาจากคุณธรรมในตัวเองของแต่ละบุคคล ๒.๓ ผู้ที่มีจริยธรรมคือผู้ที่เลือกจะแสดงออกทางกายที่ถูกต่อ ๒.๔ องค์ประกอบของจริยธรรมได้แก่ความประพฤติการสะท้อนตนเองและผู้อื่น
ตารางเปรียบเทียบความหมายของคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” และคำอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่มีความหมายและลักษณะที่คล้ายคลึงกันในประเด็นและนัยต่างๆในสังคมไทย		
	ความหมาย	ประเด็นเกี่ยวกับความเหมือนความแตกต่างและความเกี่ยวพันต่างๆ
	<p>จากหลักการทางศีลธรรมหลักปรัชญาวัฒนธรรมกฎหมายหรือจารีตประเพณีเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม</p> <p>นอกจากนี้จริยธรรมยังใช้เป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจเลือกความประพฤติ/การกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ด้วยเมื่อสังคมสลับซับซ้อนขึ้นมีการแบ่งหน้าที่กันออกเป็นหน้าที่ต่างๆมีข้อกำหนดที่เรียกว่า “จรรยาวิชาชีพ” (Codes of Conduct) ขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติของคนในอาชีพนั้นๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - กรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงามความสงบร่มเย็นเป็นสุขความรักสามัคคีความอบอุ่นมั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต (อ้างอิงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี) 	<ul style="list-style-type: none"> ๒.๕ ความหมายของคำอื่นที่ใกล้เคียงเกี่ยวข้องด้วยคือจริยศาสตร์, จริยศึกษา ๒.๖ จริยธรรมมีเนื้อหาที่พาดพิงเกี่ยวข้องกับจริยธรรมและศีลธรรมด้วยและจะประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรมและวัฒนธรรมตลอดจนกระบวนการเรียนรู้และ “ศีลธรรม” หมายถึงกฎข้อบังคับระเบียบตลอดจนหรือความเป็นคนดีมีศีลธรรมก็เป็นอุดมการณ์อุดมคติของชีวิตและเป็นสิ่งที่ทุกคน ๒.๖ จริยธรรมจะมีความหมายกว้างกว่าศีลธรรมเพราะศีลธรรมเป็นหลักคำประพฤติปฏิบัติชอบอันวางรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของศาสนาปรัชญาและ ๒.๗ จริยธรรมมีกฎหมายทั้งนี้ เพราะกฎหมายเป็นสิ่งบังคับให้คนทำตามและขณะที่จริยธรรมไม่มีบทลงโทษดังนั้นคนจึงมีจริยธรรมเพราะมีแรงจูงใจแต่อย่างคนมีจริยธรรม

ตารางเปรียบเทียบความหมายของคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” และคำอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่มีความหมายและลักษณะที่คล้ายคลึงกันในประเด็นและนัยต่างๆในสังคมไทย		
	ความหมาย	ประเด็นเกี่ยวกับความเหมือนความแตกต่างและความเกี่ยวพันต่างๆ
๓. จรรยาบรรณ / จรรยาวิชาชีพ (Professional Ethics / Codes of Conduct)	<ul style="list-style-type: none"> - ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ/มารยาทที่ผู้ประกอบการแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงฐานะของสมาชิกและประพฤติปฏิบัติร่วมกันยอมรับว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำอาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ตลอดจนเป็นหลักความประพฤติที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลในแต่ละกลุ่มวิชาชีพเช่นจรรยาบรรณของแพทย์ก็คือประมวลความประพฤติที่วงการแพทย์กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เป็นแพทย์ยึดถือปฏิบัติ - จริยธรรมในทางวิชาชีพเป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับกลุ่มวิชาชีพ - จริยธรรมของกลุ่มผู้ร่วมอาชีพร่วมอุดมการณ์เป็นหลักประพฤติหลักจริยธรรมมารยาทที่ทุกคนเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามควรจะร่วมกันรักษาไว้เพื่อดำรงเกียรติและศรัทธาจากประชาชนละเมียดละไมกว่ากฎระเบียบลึกซึ้งกว่าวินัยสูงค่าเทียบเท่าอุดมการณ์สรุปได้ว่าจรรยาบรรณจึงเป็นหลักความประพฤติเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลในแต่ละกลุ่มวิชาชีพซึ่งเรียกว่าจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ (Professional code of ethics) เมื่อประพฤติแล้วจะช่วยรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงทั้งของวิชาชีพและฐานะของสมาชิกทำให้ได้รับความเชื่อถือจากสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> ๓.๑ คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลในคณะ/กลุ่ม ๓.๒ ผู้ที่มีจริยธรรมหรือผู้ที่มีความประพฤติ/มารยาท ๓.๓ จรรยาวิชาชีพใช้กับผู้ประกอบการวิชาชีพ ๓.๔ จรรยาวิชาชีพมีจุดประสงค์เพื่อธำรงเกียรติและ ๓.๕ จรรยาวิชาชีพบังคับในระดับ “พึง” ซึ่งผู้ “จิตใจ” และ “การกระทำ” ๓.๖ การพิจารณาว่าผิดหรือไม่ผิดหรือไม่จรรยาวิชาชีพ ๓.๗ ผู้กระทำความผิดจรรยาบรรณย่อมรู้อยู่แล้วว่าได้ ทำผิดหรือไม่โดยพิจารณาจากพฤติกรรมไม่ต้องอา
ตารางเปรียบเทียบความหมายของคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” และคำอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่มีความหมายและลักษณะที่คล้ายคลึงกันในประเด็นและนัยต่างๆในสังคมไทย		
	ความหมาย	ประเด็นเกี่ยวกับความเหมือนความแตกต่างและความเกี่ยวพันต่างๆ
๔. ศีลธรรม (Moral)	กฎข้อบังคับระเบียบตลอดจนหลักปฏิบัติทางศาสนาที่บุคคลพึงปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประกอบด้วยคุณธรรมหลักความประพฤติที่ดีที่ขอสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติหรือธรรมในระดับศีลหรือกรอบปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับความรู้สึกรับผิดชอบเกี่ยวกับจิตใจ	<ul style="list-style-type: none"> ๔.๑ หลักปฏิบัติ/หลักความประพฤติที่ดีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ๔.๒ คนที่มีศีลธรรมจะเห็นได้ชัดเจนคือความหมายในแง่ปฏิบัติ
๕. มโนธรรม (Conscience)	ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีความรู้สึกว่าอะไรควรทำไม่ควรทำนักจริยศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีมโนธรรมเนื่องจากบางขณะเราจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจระหว่างความรู้สึกต้องการสิ่งหนึ่งและรู้ว่าควรทำอีกสิ่งหนึ่งซึ่งต้องการไปดูภาพยนตร์กับเพื่อนแต่ก็รู้ว่าควรอยู่เป็นเพื่อนคุณแม่ซึ่งไม่ค่อยสบาย	๕.๑ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผู้มีคุณธรรม

๖. มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม (Virtue and Ethical Standard)	- สิ่งที่ต้องถือเอาเป็นหลักเทียบทางสภาพคุณงามความดีที่อยู่ภายในจิตใจ และที่แสดงออกทางกิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติที่คนในสังคมองค์การหรือส่วนราชการได้ยอมรับนับถือกันมาหรือได้กำหนดร่วมกันขึ้นมาใหม่และประพฤติปฏิบัติร่วมกันยอมรับร่วมกันว่าข้อประพฤติอะไรเป็นสิ่งดี, อะไรเป็นสิ่งชั่ว, อะไรถูก, อะไรผิด, อะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ	- คุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณเป็นเรื่องเดียวกันเพ้ออาชีพหนึ่ง/ หมุ่/คณะ(องค์กร) มาประมวลเข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้บุคคลประสงคสำหรับผู้อยู่ในกลุ่มอาชีพ/หมู่/คณะ (องค์กร) นั้น - เป็นเรื่องเดียวกันกับจรรยาบรรณ
ตารางเปรียบเทียบความหมายของคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” และคำอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีความหมายและลักษณะที่คล้ายคลึงกันในประเด็นและนัยต่างๆในสังคมไทย		
	ความหมาย	ประเด็นเกี่ยวกับความเหมือนความแตกต่างและความเกี่ยว
๗. ระเบียบวินัย (Discipline)	กฎข้อบังคับที่ทุกคนต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง	๗.๑วินัยใช้กับผู้ทำงานทั่วไป ๗.๒วินัยมีจุดประสงค์เพียงเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจ ๗.๓วินัยบังคับในระดับ “ต้อง” ซึ่งเป็นการบังคับ “การกระทำ” ๗.๔การพิจารณาวินิจฉัยว่าทำผิดหรือไม่วินัยถือ “การกระทำ” ๗.๕วินัยพิจารณาความผิดจากการกระทำซึ่งต้องอาศัยพยาน

หมายเหตุ: ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช๒๕๔๐ได้บัญญัติในมาตรา๗๗ว่า “รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมืองจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองข้าราชการและพนักงานหรือลูกจ้างอื่นของรัฐเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบและเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช๒๕๕๐มาตรา๗๘ซึ่งบัญญัติว่า “มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น” จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่กำหนดขึ้นมีนัยเป็นกลไกหนึ่งของการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่โดยการจัดวางระเบียบพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานขึ้นใหม่ที่มีความเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเป็นกรอบแห่งความประพฤติปฏิบัติร่วมกัน

ในหัวข้อถัดไป จะได้กล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงคุณธรรมของ Thomas Luckmann เป็นสารัตถะสำคัญก่อนจะได้กล่าวถึง Jurgen Habermas ในลำดับต่อไป

ข. การจัดระเบียบทางคุณธรรมและการสื่อสารเชิงคุณธรรมในสังคมสมัยใหม่จากมุมมองของ Thomas Luckmann

(Moral Order and Moral Communication in Modern Societies from the Perspectives of Luckmann)

Thomas Luckmann (2002) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน-ออสเตรีย เชื้อสายสโลวาเนียแห่งคณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัย Konstanz ประเทศเยอรมนี ได้นำเสนอแนวคิดที่ว่าด้วยการสื่อสารแห่งคุณธรรม (Moral Communication) ไว้ว่า เมื่อนักสังคมศาสตร์ได้กล่าวถึงแนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมในสังคมใดๆก็ตาม นั่นก็หมายถึง การตีความผ่านกระบวนการวิเคราะห์ที่ประเมินถึงวิถีแห่งการที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ทำความเข้าใจ ตีความรวมทั้งการนำแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและการนำคุณธรรมไปประพฤติปฏิบัติอย่างไรหรือที่เรียกว่า Moralizing นั่นเอง ทั้งนี้ Luckmann เห็นว่า “วิถีเดียวเท่านั้นแห่งการอภิปรายเกี่ยวกับคุณธรรมในสังคมก็คือ การอภิปรายเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงคุณธรรมในสังคมยุคสมัยใหม่” (อ้างแล้ว, หน้า 19) ทั้งนี้ ในบทความวิจัยฉบับนี้จะขอดำเนินการนำเสนอแนวคิดของ Luckmann ตามลำดับหัวข้อย่อยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและการสื่อสารเชิงคุณธรรม รวม 3 ข้อดังนี้ ได้แก่

- 1) คุณธรรมและแนวคิดแห่งชีวิตที่ดี
- 2) แหล่งต้นตอของคุณธรรมและการสื่อสารเชิงคุณธรรม

3) จากความแตกต่างของการจัดระเบียบทางคุณธรรมของสังคมต่างยุคสู่แนวคิดที่ว่าด้วย “การจัดระเบียบทางปฏิสัมพันธ์”

1) คุณธรรมและแนวคิดแห่งชีวิตที่ดี

สำหรับ Luckmann แล้ว **คุณธรรม (Morality)** คือชุดของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสอดคล้องกลมกลืนเชิงเหตุผลว่าสิ่งใดถูกและสิ่งใดที่ผิด ส่วนการที่สังคมมนุษย์มุ่งแสวงหาความหมายของ “ชีวิตที่ดี” หรือ “Good Life” นั้นก็เพื่อเป็นการแนะแนวทางในการกระทำต่างๆ ของชีวิตเพื่อป้องกันไม่ให้นักมนุษยศาสตร์ต้องทนต่อการกดดันบีบบังคับของสถานการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลต่อชีวิตของมนุษย์ สิ่งที่สำคัญคือ แนวคิดที่ว่าด้วยชีวิตที่ดีบนฐานของคุณธรรมนั้นไม่ได้มีจุดกำเนิดมาจากปัจเจกคนหนึ่งคนใด หากแต่เป็นผลผลิตที่เกิดจากการสร้างร่วมกันผ่านอัตวิสัยร่วม (Inter-subjectively constructed) ของผู้คนในสังคมภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ทางการสื่อสาร (Communicative Interaction) ผ่านกระบวนการทางสังคมที่สลับซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นการคัดสรร อนุรักษ์และส่งต่อ (selected, maintained, and transmitted) จากรุ่นสู่รุ่นนับหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นขนบเชิงประวัติศาสตร์ (historical traditions) ที่ผ่านการครุ่นคิดพินิจนึกไตรตรองว่า การมีชีวิตที่ดีบนฐานของคุณธรรมนั้นมีความหมายอย่างไร

ดังนั้น ในการสร้างแนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดบางอย่างได้รับคัดเลือกและได้รับการส่งเสริมจากสังคมว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีความเป็นอุดมคติ (Ideal) มีความถูกต้องและในขณะที่แนวคิดบางอย่างได้รับการเห็นแย้งตอกตรึงว่าไม่ควรประพฤติปฏิบัติ แนวคิดทั้งสองจะได้รับการพัฒนาอย่างสอดคล้องกลมกลืนจนกลายเป็นพื้นฐานของการปูแนวคิดที่ว่าด้วย “การจัดระเบียบทางคุณธรรม” (Moral Order) ขึ้นมาในสังคมใดสังคมหนึ่งในท้ายที่สุด

2) แหล่งต้นตอของคุณธรรมและการสื่อสารเชิงคุณธรรม

การสื่อสาร (Communication) จากมุมมองของ Luckmann นั้นจึงหมายถึง กระบวนการที่ตั้งอยู่บนระบบสัญญาณที่ถูกสร้างขึ้นทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดย – แต่ไม่จำกัดเฉพาะ--ระบบแห่งภาษา (“processes based on socially constructed sign systems particularly, but not exclusively, language”) (หน้า 20)

ส่วนการสื่อสารเชิงคุณธรรม (Moral Communication) นั้นหมายถึง กระบวนการในการกำหนดจัดแก่นหลักหรือธีมเกี่ยวกับคุณธรรม (Thematization) รวมถึงการประเมิน (Evaluation) ผ่านการวิเคราะห์ (Analysis) ถึงแนววิถีของการที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ทำความเข้าใจ ตีความรวมทั้งการนำแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมไปปฏิบัติอย่างไรที่เรียกว่า Moralizing ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ทั้งนี้ Luckmann ได้อธิบายคำจำกัดความของแนวคิดของการสื่อสารเชิงคุณธรรมโดยได้เกริ่นถึงแหล่งกำเนิดหรือต้นตอของคุณธรรม (Source of Morality) ซึ่งเป็นคำถามตั้งแต่วัยแรกในเชิงปรัชญาที่เกี่ยวกับธรรมชาติของคุณธรรมว่าอันที่จริงแล้ว คุณธรรมนั้นมีความเป็นสากลของเผ่าพันธุ์มนุษย์ชาติหรือ

ว่าเป็นผลผลิตของเงื่อนไขของประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมซึ่งมีนัยว่าคุณธรรมจึงเป็นมุมมองในเชิงสัมพัทธ์นิยมทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (Historico-cultural Relativism) หรือไม่อย่างไร

อึ้ง Luckmann เชื่อว่า มีแหล่งสภาพแห่งต้นตอของคุณธรรมที่สถิตอยู่และมีความเป็นสากลอยู่ในตัวมนุษย์ และสภาพของความเป็นมนุษย์ (a universal human source of morality) ที่เป็น *"conditio humana"* ซึ่งสามารถพบได้ผ่านการสื่อสารในการพิจารณาคุณลักษณะในเชิงหลักการร่วมที่สำคัญของการกำหนดอัตวิสัยร่วมของมนุษย์ (Constitutive Features of Human Inter-subjectivity) หรือที่เรียกว่า *"The Reciprocity of Perspectives"* อันหมายถึง “การสะท้อนย้อนแนวคิดอันหลากหลายในเชิงการตอบสนอง” ซึ่งจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ทางการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของจุดกำเนิดของคุณธรรมนั่นเอง ดังนั้น อาจสรุปว่าคุณธรรมจากมุมมองของ Luckmann นั้นจะปรากฏความเป็นสากลที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม หากแต่การประเมินตีความคุณธรรมเป็นเรื่องที่สะท้อนกรอบทางสังคมวัฒนธรรมในการร่วมกันสร้างแก่นหลักในการกำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรหรือไม่ควรประพฤติปฏิบัติในสังคมเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ Luckmann กล่าวว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเข้าใจถึงธรรมชาติประการหนึ่งเกี่ยวกับมนุษย์และกระบวนการการสร้างธัมทางคุณธรรมคือ การที่มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดและนำไปสู่การสร้างอัตวิสัยของมนุษย์ หรือ Human Subjectivities ที่ยึดเอามุมมอง อาศัยเอาความคิดของตนเป็นหลักเป็นสรณะอันเป็นโครงสร้างของสติสัมปชัญญะ มโนธรรมและการแสดงแนวคิดทางโลกของสำนักคิดต่างๆทางศาสนา (Consciousness and Temporality) ซึ่งเป็นโครงสร้างระดับลึกที่สุดของระบบคุณค่าหรือค่านิยมของสังคมมนุษย์ ที่สำคัญ การสื่อสารเชิงคุณธรรมนั้น ไม่ว่าจะตรงและทางอ้อมจะต้องเกี่ยวข้องกับ กระบวนการกำหนดแก่นหลักหรือธัมเกี่ยวกับคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แก่นหลักทางความคิดที่ใช้ในการประเมินมิติต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและกระบวนการในสังคมมนุษย์ที่จำต้องเกี่ยวข้องกับการตีความผ่านการวิเคราะห์ประเมินถึงวิถีแห่งการที่สมาชิกในสังคมนั้น ๆ ทำความเข้าใจ ตีความรวมทั้งการนำแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมไปปฏิบัติอย่างไร (Thematization on Moral and Moralizing)

ทั้งนี้ สำหรับแนวความคิดแรกว่าด้วย Thematization นั้นอาจเกี่ยวข้องกับหลากหลายการกระทำทางการสื่อสารของมนุษย์ในสังคมผ่านช่องทางการสื่อสารแบบต่างๆทั้งระหว่างบุคคลหรือผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ อาทิ คำกล่าวในเชิงพรรณนาว่าด้วยค่านิยมแห่งคุณธรรมในสังคมต่างๆก็ดี หรือเรื่องเล่า (narratives) ต่างๆของตัวอย่างที่แสดงถึงคุณธรรมอย่างชัดแจ้งก็ดี ในชาตคหรือเรื่องเล่าทางศาสนา หรือการกำหนดหลักเกณฑ์หรือนัยทางจริยธรรมซึ่งหมายถึงมาตรฐานต่างๆทางสังคมก็ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารเชิงคุณธรรม

ส่วนการกำหนดแก่นหลักของชุดความคิดหรือการกำหนดธัมเกี่ยวกับการประเมินมิติที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมในสังคมมนุษย์ (Moralizing) อาจเป็นการประเมินทั้งในเชิงบวก (Positive) อาทิ การยกย่องสรรเสริญการกระทำใดๆหรือในเชิงลบ (Negative) อาทิ การตำหนิติเตียนหรือการประณามหยามเหยียดการกระทำใดๆทั้งที่ใช้ประเมินการกระทำของผู้อื่นและใช้ในการประเมินตนเองหรือผู้ประเมินด้วย

ทั้งนี้ การสื่อสารเชิงคุณธรรมนี้อาจใช้ในการกล่าวถึงเป้าหมายของการถูกประเมิน (Objects of moralizing) หรือผู้ได้รับผลของการประเมินที่ปัจเจกอาจจะทำต่อบุคคลอื่นๆ (Recipients of moralizing about others) ก็ได้ ดังนั้น วิธีการของ Moralizing นั้นอาจมีวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการใช้วจนภาษาหรืออวจนภาษาที่สามารถนำเสนอประเด็นที่มีนัยเกี่ยวกับคุณธรรมทั้งทางตรง อาทิ ในรูปคำสรรเสริญ (praise) การกล่าวหา (accusation) การบ่น (Compliant) ความรู้สึกโกรธซึ่งที่อยู่บนมาตรฐานของคุณธรรมและความยุติธรรม (Indignation) หรือทางอ้อม อาทิ การตั้งคำถามปุจฉาวิสัชนา (Questions) การหยอกล้อ (Teasing) เป็นต้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนแสดงถึงการสื่อสารเชิงคุณธรรมที่อยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทั้งสิ้น

3) จากความแตกต่างของการจัดระเบียบทางคุณธรรมของสังคมต่างยุคสู่แนวคิดที่ว่าด้วย “การจัดระเบียบทางปฏิสัมพันธ์”

ทั้งนี้ Luckmann เองได้กล่าวว่า อาจต้องยอมรับว่า มักมีคำกล่าวที่แสดงถึงมุมมองที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมว่า ในสังคมแห่งศตวรรษที่ 20-21 แนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมแทบจะสูญหายไปจากโครงสร้างทางสังคมของสังคมยุคสมัยใหม่ ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเป็นเพราะสถาบันทางสังคมที่มีอำนาจต่างๆ ภาคเศรษฐกิจและรัฐนั้นในยุคสมัยใหม่นั้น มักมุ่งเน้นการดำเนินงานขับเคลื่อนสังคมตามปทัสฐานแห่งหน้าที่ (Functional Norms) ของตนมากกว่าจะเป็นให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบทางคุณธรรมตามแบบดั้งเดิมของสังคมซึ่งสิ่งนี้ Luckmann เรียกว่าเป็น “ฉันทามติหรือมติอย่างเป็นเอกฉันท์ทางสังคมตรรกะ” (Sociological consensus) ของสังคมยุคสมัยใหม่ที่มนุษย์อาจพัฒนาฐานคิดร่วมว่า ภายใต้โครงสร้างทางสังคมสมัยใหม่ที่มีการบริหารจัดการทุน ทรัพยากรและมนุษย์มักเป็นไปตาม “หน้าที่เชิงตรรกะเหตุผล” (Rational-Functional Organization of the social structure of modern societies) มากกว่าการใช้เวลารุ่นคิดพินิจนึกเกี่ยวกับคุณธรรมที่สถิตอยู่ในศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์

อย่างไรก็ตาม Luckmann เชื่อว่า แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า ชีวิตที่ดี และการมุ่งมองดีความคำว่าคุณธรรมนั้นก็คงยังสถิตคู่กับสังคมมนุษย์ในชีวิตประจำวันโดยที่ Luckmann เชื่อว่า ในสังคมปัจจุบัน รูปแบบของการสื่อสารเชิงคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการประเมินมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมนั้นมักจะเป็นไปทางอ้อม (Indirect Moralizing) มากกว่าทางตรงเหมือนในยุคสมัยโบราณ ทั้งนี้ ในสังคมโบราณมีประกอบด้วยชุมชนขนาดเล็ก ศาสนา คุณธรรมและกฎหมายเป็นเครือข่ายโยงใยล้อมกรอบสังคม สถาบันต่างๆ ทางสังคมจะทำหน้าที่สอดประสานกันอย่างใกล้ชิดกันในการตอบสนองต่อเป้าประสงค์ทางศาสนา คุณธรรมและกฎหมายที่มีอิทธิพลอย่างชัดเจนในสังคมในการร่วมสร้างพฤติกรรมแห่งการมีชีวิตที่ดีหรือ Good Life โดยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม อาทิ นักบวชหรือผู้นำทางจิตวิญญาณทางศาสนา นักเทววิทยา นักปราชญ์ นักวิชาการ นักการศึกษา เป็นต้นเป็นผู้กำหนดบัญญัติทางสังคมต่างๆ ที่มีข้อห้ามหรือข้อควรปฏิบัติทางคุณธรรมอย่างชัดเจนและบทลงโทษก็มีความศักดิ์สิทธิ์ชัดเจนเช่นเดียวกัน ดังนั้น สถาบันทางศาสนาและคุณธรรม (religious-moral institutions) จึงเป็นพื้นฐานแห่งโครงสร้างมหภาคทางวัฒนธรรมของสังคม (Cultural Super Structure)

สิ่งเหล่านี้ที่แตกต่างจากสังคมสมัยใหม่ที่สถาบันทางสังคมต่างๆ ได้พัฒนาแนวทางเฉพาะในการประยุกต์กฎเกณฑ์ทางคุณธรรมและกฎหมายโดยยากที่จะประสานเป้าหมายเป็นเครือข่ายโยงใยล้อมสังคม จะมีก็แต่เพียงสถาบันทางศาสนาเท่านั้นที่ยังคงเป็นสถานที่ที่บ่มเพาะประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรม ทั้งนี้ ยิ่งสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับภาครัฐและภาคเศรษฐกิจที่มีสถานภาพทางสังคมแบบกึ่งอิสระ (**Semi-autonomous**) มากขึ้นเรื่อยๆ เท่าไร สถาบันทางศาสนาจึงยังคงสถานภาพทางสังคมในการจัดระเบียบทางคุณธรรมหากแต่อำนาจของสถาบันทางศาสนาก็ถูกจำกัดอยู่เฉพาะบริบททางศาสนาเท่านั้นและไม่สามารถทรงไว้ซึ่งความศักดิ์และสิทธิ์ในบริบทแห่งพื้นที่สาธารณะทางเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง Luckmann เชื่อว่าศาสนายังคงมีบทบาทในระดับสถาบันครอบครัวและในระดับปัจเจกเท่านั้น ศาสนาและคุณธรรมจึงเป็นเรื่องส่วนบุคคลและเป็นเรื่องศรัทธาส่วนบุคคล (Religions and Morals were individualized and privatized faith) ไปในท้ายที่สุด สิ่งนี้ที่ Luckmann เรียกว่า “มโนธรรมเชิงอัตวิสัย” หรือ “Subjective Conscience” สิ่งนี้ที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมสมัยใหม่ที่เห็นสังคมเชิงหน้าที่ที่มองเรื่องของคุณธรรมศาสนาในเชิงจิตวิญญาณ ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงทางสังคม (**socially irrelevant**) และไม่มีหน้าที่เชิงโครงสร้างโดยตรงในการกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมเหมือนในอดีตจน Luckmann มองว่า พลังของศาสนาในการสร้างวินัยจัดระเบียบทางสังคมได้ลดบทบาทลงไปตามยุคสมัยที่ผ่านมา

แต่ประเด็นที่น่าสังเกตคือ คุณธรรมก็ยังเป็นสิ่งที่พบได้ในกระบวนการสื่อสารระหว่างมนุษย์มากกว่าในสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นโครงสร้างทางสังคม ดังที่ Luckmann (1997) กล่าวว่า

“คุณธรรมนั้นคือมิติเชิงรัฐธรรมนูญของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม--การจัดระเบียบทางปฏิสัมพันธ์” (หน้า 8)

กล่าวโดยสรุป Luckmann ได้นำเสนอแนวคิดว่าด้วยการสื่อสารเชิงคุณธรรมที่ยังคงเป็นสิ่งที่สถิตอยู่ในสังคมยุคสมัยใหม่ หากแต่รูปแบบของการสื่อสารนั้นมักจะพบว่าเป็นการกระบวนกรที่เกิดขึ้นทางอ้อมเกี่ยวกับการกำหนดแก่นหลักทางความคิดหรือการจัดตั้งทางคุณธรรมในสังคมที่ใช้ในการประเมินตีความเชิงจิตวิญญาณส่วนบุคคลและกลายเป็นความรับผิดชอบส่วนบุคคลผ่านการจัดระเบียบเชิงความสัมพันธ์ในการสื่อสารเชิงคุณธรรมในการจัดตั้งทั้งเกี่ยวกับคุณธรรมและการประเมินคุณธรรมที่ได้รับการนำไปปฏิบัติอยู่ในสังคมซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมในสังคมร่วมสมัย ในหัวข้อถัดไปจะเป็นการกล่าวถึง Jurgen Habermas ศาสตราจารย์ทางปรัชญาชาวเยอรมันและมุมมองปรัชญาเชิงประยุกต์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม การสื่อสารและความรู้

ค. ทฤษฎีการปฏิบัติการทางการสื่อสาร ตรรกะเหตุผลแห่งคุณธรรม จริยธรรมแห่งวาทกรรมและประชาธิปไตยแบบดำริไตร่ตรองหรือสานเสวนาของ Jurgen Habermas ((**The Theory of Communicative Action, Moral Rationality, Discourse Ethics and Deliberative Democracy**))

Jurgen Habermas ถือเป็นนักปรัชญาและศาสตราจารย์ทางปรัชญาชาวเยอรมันที่โดดเด่นและทรงอิทธิพลแห่งยุคศตวรรษที่ 20 และยังคงสามารถทรงอิทธิพลไว้ในฐานะนักมานุษยนิยม (Humanism) ในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนทำให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อกระบวนการสื่อสารของมนุษย์โดยพยายามสร้างซ้ำ (reconstruct) ตอกย้ำแนวคิดที่ว่าด้วยสภาวะที่เป็นสากลของการสร้างความเข้าใจของมนุษย์และระหว่างมนุษย์ขึ้นมาใหม่ภายในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์นั่นเอง Habermas เองนั้น นอกจากจะเป็นนักวิชาการและโฆษกของสำนักคิด Frankfurt แล้วยังคงดำรงตำแหน่งคณบดีทางปรัชญาและสังคมวิทยา (Philosophy and Sociology) ที่มหาวิทยาลัย Frankfurt ในยุคปี ค.ศ. 1960 อีกด้วย สิ่งที่ Habermas พยายามอย่างยิ่งยวดคือการนำเอาแนวคิดหลักของสำนักคิดกรีกคลาสสิกและปรัชญาเยอรมัน (The Central Thesis of Classical Greek and German Philosophy) มาสร้างซ้ำ (Reconstruction) บนฐานความคิดเดิมที่ว่าความจริงกับคุณธรรมความดีงาม (Truths and Virtues) ข้อเท็จจริงและค่านิยมแห่งระบบคุณค่า (Facts and Values) และทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ (Theory and Practices) เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากนี้ Habermas เองยังต้องการสร้างทฤษฎีเชิงวิพากษ์ขึ้นมาเพราะเขาเชื่อว่าในโลกยุคทุนนิยมตอนปลายนี้มีความล้มเหลวในเชิงสติสัมปชัญญะของมนุษย์และมนุษย์ในสังคมแบบนี้มีความสามารถในการตรวจสอบตนเองลดลง ซึ่งต้องการการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างสังคมทุนนิยมทั้งในมิติด้านคุณลักษณะที่แสดงออกของสังคมและแก่นแท้ของสังคม (Appearance and Essence) (Held, 1980) ดังนั้น แนวคิดทฤษฎีของ Habermas จึงได้รับการขนานนามว่าเป็น “โครงการของมนุษยศาสตร์” หรือ The Project of Humanities ที่แท้จริง

ทั้งนี้ Habermas ให้ความสำคัญต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมทางสังคม (Social justice) จริยธรรมแห่งวาทกรรม (Discourse Ethics) และการกระทำของการสื่อสารผ่านภาษา โดยที่ Habermas (1987, หน้า 287) มองว่าภาษาเป็นวิธีการโดยเฉพาะของมนุษยชาติในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยกล่าวว่า **“Reaching understanding is inherent telos of human speech”** หรือถอดความได้ว่า “การได้มาซึ่งความเข้าใจถือเป็นจุดสูงสุดแห่งปรัชญาเชิงประยุกต์ที่แฝงอยู่ในถ้อยภาษาของมนุษย์” จนอาจกล่าวได้ว่า สำหรับ Habermas แล้ว ความเข้าใจ (Understanding) ระหว่างมนุษย์ผ่านการสื่อสารที่ดีก็คือสิ่งที่มนุษย์ในสังคมพึงปฏิบัติได้ กระทำได้และที่สำคัญ คือ สิ่งสูงสุดของมนุษยชาติคือการสร้างความเข้าใจผ่านการสื่อสารคือ กระบวนการแห่งประชาธิปไตยพื้นฐานของสังคมมนุษย์ ทั้งนี้ Habermas มีความสนใจอย่างยิ่งยวดว่าการสื่อสารนั้นสามารถนำไปสู่ความกลมเกลียวทางสังคม (Social Cohesion) ได้ หากทว่ามนุษย์นั้นมีความเข้าใจเกี่ยวกับการกระทำทางการสื่อสารที่มีต่อมนุษย์และสังคมมนุษย์อย่างถ่องแท้ภายใต้ความจริงที่ว่ามนุษย์นั้นมีระยะห่างทางสังคม (Social Distance) อันเป็นอุปสรรคหลักต่อการสร้างความเข้าใจใดๆร่วมกัน

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา Habermas มีความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีแห่งสังคมขึ้นมา (Theory of Society) โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการประยุกต์ (Held, 1980) โดยให้ความสำคัญในการปลดแอกตัวตนของตนเองของมนุษย์ (Self-Emancipation) ออกจากการครอบงำต่างๆ (Domination) โดยจะเน้นในการศึกษาสนใจในการพัฒนา “ตัวตน” หรือ “Self” ของมนุษย์โดยเฉพาะในการทำความเข้าใจตัวตนของตนเองของกลุ่มบุคคลที่มีความศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคมหรือประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ในบทความวิจัยนี้จะได้นำแนวคิด

มุมมองของ Habermas ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ การสื่อสาร วาทกรรมและคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ ดังจะได้อธิบายลงรายละเอียดต่อไปในประเด็นที่สำคัญรวม 4 หัวข้อ ดังต่อไปนี้ ได้แก่

- 1) ความรู้ ทฤษฎีแห่งความรู้ คุณธรรมและการสื่อสาร (Knowledge, The Theory of Knowledge, Morality, and Communication)
- 2) ตรรกะเหตุผลแห่งคุณธรรมและตรรกะเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ (Moral Rationality VS Scientific Rationality)
- 3) ทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารและตรรกะทางการสื่อสาร (The Theory of Communicative Action and Communication Rationality)
- 4) จริยธรรมทางวาทกรรม ความขัดแย้งเชิงคุณธรรมและประชาธิปไตยแบบดำริไตร่ตรองหรือปรึกษาหารือหรือสานเสวนาทางออกร่วมกัน (Discourse Ethics, Moral Conflicts and Deliberative Democracy)

1) ความรู้ คุณธรรมและการสื่อสาร (Knowledge, Morality and Communication)

Habermas เองถือว่าเป็นเพชรน้ำเอกหรือผลผลิตคนสำคัญของสำนักคิดเชิงวิพากษ์แห่ง Frankfurt ที่เน้น ปรัชญาเชิงประยุกต์ (Practical Philosophy) ที่มุ่งเน้นการศึกษาสอบสวนความสัมพันธ์ที่เป็นพลวัตระหว่างแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคมในสามประการผ่านทฤษฎีของความรู้ (The Theory of Knowledge) ได้แก่ 1) การกระทำใดๆของมนุษย์ที่มีเป้าหมายนำที่เรียกว่า "Praxis" 2) การผลิตสิ่งต่างๆในสังคมในฐานะสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือถูกกระทำ (Objects) โดยฝีมือมนุษย์และสามารถยังประโยชน์ให้มนุษย์หรือที่เรียกว่า "Poesis" และ 3) การพิจารณาไตร่ตรองสังเกตการณ์ความเป็นไปภายในโลกแห่งวิถีสังคมมนุษย์โดยเฉพาะสิ่งที่แฝงอยู่ ซ่อนเร้นอยู่ภายในวิถีธรรมชาตินั้นๆ หรือที่เรียกว่า "Theoria"

ทั้งนี้ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ นั้น Habermas (1984) เชื่อว่ามีความเกี่ยวกันอย่างลึกซึ้งระหว่าง Praxis, Poesis และ Theoria ในสภาวะการสร้างความรู้ของมนุษย์ที่ต้องพิจารณาคู่ขนานกันไปกับ ประวัติศาสตร์ความเป็นจริงทางสังคมและธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งนี้ Habermas เน้นย้ำว่า (1) ความรู้ใดๆที่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ได้ก็คือความสูญเปล่า (Knowledge without application is empty) ซึ่งสะท้อนในเชิง Praxis และ Poesis (2) ความรู้เชิงภววิสัยนั้นไม่มีอยู่จริง (Objective knowledge did not exist) ที่สามารถสะท้อนในเชิงของ Theoria เป็นสำคัญและ (3) ความรู้ใดๆก็ตามที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอิสระเอกเทศและความรับผิดชอบ (Autonomy และ Responsibility) ถึงจะสามารถปลดแอกมนุษย์ (Emancipatory Interest) ออกจากการถูกรอบงำโดยความรู้อื่นใด ทั้งนี้ ในหนังสือเล่มแรกของ Habermas คือ *Knowledge and Human Interests* (1968) นั้นได้กล่าวถึงความรู้ของมนุษย์ว่า หากจะมองเชิงพุทธิปัญญาแล้ว ความรู้ของมนุษย์สามารถแบ่งออกได้เป็นสามประเภทหลักได้แก่

ประการแรก ความรู้ในเชิงเทคนิคหรือที่ Habermas เรียกว่าเป็น Work Knowledge อาทิ ในเรื่องของวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ วิทยาศาสตร์ก็คือ การคาดการณ์ทางระเบียบวิธีวิจัยแห่งการเรียนรู้ซึ่งต้องผ่านการลองผิดลองถูก

ก่อนจะนำไปสู่การตั้งกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ขึ้นในภายหลังซึ่ง Habermas ถือว่าเป็นความพึงพอใจความสนใจทางเทคนิค (Technical interests) ของระเบียบวิธีวิจัยในการมองธรรมชาติในรูปของความเป็นนามธรรมระหว่างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Patterns) ที่สามารถทำนายได้และควบคุมสิ่งต่างๆในธรรมชาติได้

ประเภทที่สองคือ ความรู้ในเชิงประยุกต์หรือ Practical Knowledge ซึ่งได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์มาเชื่อมโยงกับการกระทำทางการสื่อสารของมนุษย์ในสังคมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาภายใต้กรอบความรู้ทางสังคม (Social Knowledge) ซึ่งก็ถูกกำกับภายใต้ปทัสถานทางฉันทามติ (Consensus Norms) อีกทีหนึ่ง

ประเภทที่สามคือ ความรู้ในการปลดแอกมนุษย์ชาติออกจากกรอบงำหรือ Emancipatory Knowledge ซึ่งหมายถึงความรู้ในเชิงตรวจสอบตนเอง (Self-Knowledge) และบทบาทของปัจเจกในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Habermas มองว่าความรู้ประเภทนี้มักถูกมองข้ามความสำคัญจนก่อให้เกิดการบิดเบือนของความรู้ที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นระบบผ่านการสื่อสารและภาษาในการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ สิ่งนี้เองที่เรียกว่า การตระหนักรู้ในตัวเองเชิงวิพากษ์ (Critical Self-Knowledge) ที่สามารถปรับเปลี่ยนสติสัมปชัญญะมุมมองของมนุษย์ได้หากมีการตรวจสอบตนเองอย่างไม่บิดเบือน

นอกจากนี้ ในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้ว่า สถานะแห่งความรู้ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติต่างๆนั้นล้วนเป็นผลผลิตของกิจกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้นทั้งมวล รวมทั้งประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรมที่สอดแทรกในหนังสือเล่มดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ Habermas มองว่า การที่มนุษย์มองตนเองว่าเป็น “ผู้กระทำการแห่งศีลธรรม” (Moral Agents) หรือการที่มนุษย์สร้างวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ (Empirical science) นั้นล้วนเป็นผลมาจากการที่มนุษย์พยายามจัดระเบียบว่าด้วยการจัดระบบของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆให้เข้าสู่ความเป็นปรกติที่มนุษย์พึงศึกษา วัตถุประสงค์ได้ ทั้งๆที่กิจกรรมต่างๆของมนุษย์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ การวัดผล การจำแนกแยกแยะหรือการทำสามัญการนั้นก็ล้วนมีจุดกำเนิดอยู่ในธรรมชาติอยู่แล้ว หากแต่ในด้านคุณธรรมและศีลธรรมนั้น Habermas บอกว่าได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากความสนใจที่แตกต่างออกไปจากความสนใจในเชิงวิทยาศาสตร์คือ ประเด็นคุณธรรมศีลธรรมนั้นต้องได้รับการตีความพิจารณาเกี่ยวกับกรอบเชิงวัฒนธรรม (Cultural Frameworks) อันเนื่องมาจากว่าผู้คนทั้งหลายทั้งปวงนั้นจำเป็นต้องเชื่อมโยงชุมชนนั้นที่ล้วนมีอัตลักษณ์ภาษา การสื่อสารและคุณลักษณะประจำของชุมชน (Community Ethos) ซึ่ง Habermas มองว่าชุมชนนั้นได้ร่วมกันพัฒนาการก่อร่างสร้างตัวของอัตลักษณ์เชิงจริยธรรม (Ethical Identity) ของชุมชนร่วมกันขึ้นมาผ่านการสื่อสารทั้งการพูด การฟัง การแสดงความคิดเห็นและการสร้างความเข้าใจ (Speaking, Listening, Expressing, and Understanding) ระหว่างคนในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความรู้คุณธรรมกับการสื่อสารนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ได้ ที่สำคัญ Habermas มองว่า หากไร้ซึ่งการสื่อสาร ก็จะไม่มีการแสดงมุมมองระหว่างประชาชน ทำให้ขาดความเข้าใจ ขาดการสร้างควมหมายระหว่างกัน ทำให้ขาดการพัฒนาความหมายของตัวตน (Sense of Self) และความหมายของวัตถุประสงค์ (Sense of Purpose) ดังนั้น ความรู้ในเชิงคุณธรรมจึงเกี่ยวข้องกับความรู้ประเภทประยุกต์และความรู้ในลักษณะตรวจสอบตนเองเพื่อปลดแอกจากการถูกครอบงำใดๆเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ Habermas มองว่า ความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม (Social Violence and Social Conflicts) นั้นอาจจะสามารถแทนที่ได้ด้วยฉันทามติเชิงเหตุผล (Rational Consensus) ของเหล่าบรรดาพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทางสังคม โดยเฉพาะความรับผิดชอบทางการสื่อสารของตนและชุมชนนั่นเอง หนึ่ง จากมุมมองทางการสื่อสารแล้ว Habermas ได้กล่าวถึง สภาพหลากหลายประการทางด้านตรรกะเหตุผล (Rationality) ที่ได้รับการสร้างขึ้นเพื่อนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการได้มาซึ่งความเข้าใจร่วมกันผ่านการกระทำทางการสื่อสาร โดยเฉพาะ ในสังคมสมัยใหม่อันเนื่องมาจากว่า Habermas มองว่าการใช้ชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันนี้นับเป็นผลสืบเนื่องมาจากยุคตรัสรู้ (Enlightenment) ที่นำไปสู่การสร้างและแบ่งบานของกระบวนการการสร้างเหตุผล (Rationalization) ที่ทำให้มิติเศรษฐกิจกลายเป็นแก่นหลักของสังคมที่เติบโตจนยากแก่การควบคุม ดังนั้น ประเด็นสำคัญที่ตามมาที่มนุษย์ในสังคมพึงทำความเข้าใจก่อนคือ พันธกิจทางคุณธรรม (Moral Commitments) จึงถูกทอดสมอ (anchored) ตามมิติแห่งเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจในการตีความเพราะคุณธรรมสามารถเปลี่ยน ปรับหรือแก้ไขสังคมที่พลิกผันไปตามสภาพเศรษฐกิจนำ (Economic-Driven) อันกลายเป็นฐานของความรู้ความเข้าใจของคนในสังคม

ที่น่าสนใจคือวิวัฒนาการและพลวัตของสังคมมนุษย์ที่ส่งผลผลักดันให้เกิดการเข้าสู่กระบวนการในการทำให้สังคมแปรสภาพเข้าสู่ความเป็นเศรษฐกิจ (The Economization of Society) ในตัวเองนั้นก็ได้รับการขัดเกลาปรับสภาพอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่ผ่านมา สิ่งนี้ Habermas มองว่าสิ่งนี้เป็นผลมาจากพลวัตของการกระทำ (Action Dynamics) ที่ไม่มีวันจะหมดไปจากสังคมมนุษย์และ Habermas เองได้ทำการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ว่าเป็นกระบวนการที่สร้างเศรษฐกิจในฐานะของระบบที่แยกออกไปเป็นเอกเทศ (separate systems) และเรียกสิ่งนี้ว่าเป็น “การสร้างความแตกต่างของเศรษฐกิจ” (Differentiation of the Economy) ซึ่งหมายถึงว่าระบบเศรษฐกิจนั้นที่กุมพื้นที่แห่งอำนาจและแยกตัวเองไม่ติดยึด (Detachment) กับมิติอื่นใดของชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะ ตามแนวคิดที่ Habermas เรียกว่า “Lifeworld” หรือ “โลกแห่งชีวิตมนุษย์” ซึ่ง Kernstock & Brexendorf (2009) อธิบายว่า จากมุมมองของHabermas นั้น Lifeworld (Lebenswelt) ประกอบด้วยโครงสร้างสามประการหลัก ได้แก่ วัฒนธรรม สถาบันต่างๆทางสังคมและอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของปัจเจกซึ่งทั้งสามสิ่งนี้สะท้อนรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์ (the Patterns of Societal Interaction)

ทั้งนี้ Habermas พยายามปิดช่องว่างระหว่างทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (Theory and Praxis) ของการกระทำทางสังคม (Social Actions) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างระบบทางเศรษฐกิจ และแนวคิดแห่ง “Lifeworld” ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่ง Habermas กล่าวว่า พลวัตการกระทำต่างๆในชีวิตมนุษย์จำเป็นที่จะต้องจัดการประเมินผ่านการสะท้อนย้อนความคิด (Reflection) ซึ่งหมายรวมถึงการให้ข้อมูลและการรับฟังเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและมุมมองที่หลากหลายของบุคคลต่างๆตามสถานการณ์และสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม แม้ว่าบางครั้ง การสะท้อนความคิดนั้นจะย้อนแย้งภายในตัวมันเองก็ดี ดังนั้น ความตึงเครียดระหว่างระบบต่างๆและโลกแห่งชีวิตมนุษย์ (Systems-Lifeworld Tension) จึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ในสังคมทุนนิยมต้องเผชิญ นอกจากนี้ จากความรุนแรงของสถานการณ์เหล่านี้ Habermas มองว่ายิ่งส่งผลให้มนุษย์ต้องให้ความสนใจใส่ใจครุ่นคิดต่อสภาพสังคมเศรษฐกิจที่ตนเผชิญอย่างจริงจังรวมทั้งการพินิจเกี่ยวกับความสามารถของมนุษย์ในสังคมต่างๆในการตีความ ประเมินจากการรับฟังและสะท้อนความคิดผ่านการรับฟังผู้อื่นก่อนตรวจสอบความคิดตนเองและสะท้อนออกมาเป็นความคิดของตนหรือที่เรียกว่า

Reflections ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะการคิดทบทวนเกี่ยวกับสถานะภาพทางคุณธรรม (Rethinking of the Moral status) ในสังคมของตนที่อาจเน้นแต่การให้ความสำคัญต่อสภาพแห่งความก้าวหน้าเติบโตของสังคมที่ได้รับการแปลงเป็นเศรษฐกิจนำและขับเคลื่อนมากกว่าในเชิงคุณธรรมจริยธรรม ซึ่ง Habermas กล่าวว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะกระตุ้นให้มนุษย์นั้นสอบสวนย้อนกลับไปถึงจุดกำเนิดหรือต้นตอของกระบวนการการสร้างตรรกะและเหตุผล (Rationalization) ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ซึ่งจะได้นำเสนอในลำดับถัดไป

2. ตรรกะเหตุผลแห่งคุณธรรมและตรรกะเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ (Moral Rationality VS Scientific Rationality)

ขอทำความเข้าใจสำหรับ Habermas นั้น ความรุ่งเรืองของยุคตรัสรู้ (Enlightenment) ของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวิทยาศาสตร์ (Science) และคุณธรรม/ศีลธรรม (Morality) ทั้งนี้ ในมิติที่เกี่ยวข้องกระบวนการในการสร้างตรรกะเหตุผลก่อนที่มนุษย์จะเชื่อมโยงเปิดรับตรรกะนั้นเข้าไปกล่อมรวมกับความรู้ภายในตนเอง (Internalization) จนบางครั้งเกิดการสร้างความรู้เพื่อใช้ครอบงำสังคม ทั้งนี้ Habermas ได้แบ่งออกเป็นกระบวนการในการสร้างตรรกะเหตุผลออกเป็นสองประเภทได้แก่

- 1) ตรรกะเหตุผลในทางวิทยาศาสตร์
- 2) ตรรกะเหตุผลแห่งคุณธรรมและ

อนึ่ง Habermas เสนอแนะแนวคิดที่ว่าด้วย ตรรกะเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Rationality) โดยการเกริ่นถึงความสำคัญของแนวคิดที่ว่าด้วยตรรกะเหตุผลในระดับปัจเจกบุคคลที่มีการใช้ตรรกะเหตุผลแห่งบุคคลในเชิงเครื่องมือ (Instrumental Rationality) ที่ต่างคนก็ต่างมีอัตลักษณ์ทางบุคคลที่แตกต่างหลากหลายและมีความชอบส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการปฏิบัติการในเชิงเป้าหมายส่วนตนมากกว่าจะพึงพาหาวิธีการที่เน้นการตรวจสอบข้อเท็จจริง (factually verifiable) เพื่อได้มาซึ่งมติที่เป็นเอกฉันท์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่อาจส่งผลทำให้ปัจเจกบุคคลบางกลุ่ม อาทิ ชนชั้นสูง นายทุน เจ้าของกิจการต่างๆ ที่อาจสร้างชุดเหตุผลในเชิงตรรกะทางวิทยาศาสตร์เพื่อใช้กดดันกลุ่มอื่นในสังคม เช่น ในระบบราชการเชิงการบริหารจัดการ (Administrative Bureaucracy) ที่มักเน้นการสร้างกฎระเบียบวินัยบางอย่างในวงกรอบความคิด ความเชื่อและการกระทำของกลุ่มอื่น อาทิ ปิดกั้นการสื่อสารของกลุ่มลูกจ้างหรือผู้ใต้บังคับบัญชา หรือประเด็นด้านอำนาจ (power) ในองค์กรที่ปรากฏผ่านด้านเศรษฐศาสตร์และการการบริหารจัดการ (Economy as Money-related issues and Administration as Power-related issues) เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ Habermas มองว่าเป็นชุดตรรกะเหตุผลในเชิงระบบ (Systems) ที่กีดกันและส่งผลกระทบต่อ "ชีวิตแห่งโลก" หรือ Lifeworld ของมนุษย์ในสังคมผ่านการสร้างความรู้เชิงเหตุผลในระดับปัจเจกที่แสดงตรรกะทางวิทยาศาสตร์จนกลายเป็นระบบแห่งการใช้ตรรกะทางสังคมไปในที่สุด

ส่วนชุดตรรกะเหตุผลแห่งคุณธรรม (Communication and Moral Rationality) Habermas กล่าวว่าอาจพบได้ในปัจเจกบุคคลเช่นกัน โดยเน้นบทบาทของการสื่อสารจรรโลงสังคม นั่นก็คือ รูปแบบและกระบวนการการสื่อสาร

ที่เน้นการได้มาซึ่งฉันทามติหรือมติเอกฉันท์ (**a consensus-oriented communication person**) ที่มองว่ามนุษย์ทุกคนมีอิสระและเท่าเทียมกันที่นับว่าเป็นคุณธรรมประการสำคัญของมนุษย์ หนึ่ง สำหรับตระกะแห่งคุณธรรมและศีลธรรมนั้นสามารถแสดงออกผ่านสิ่งที่ Habermas เรียกว่า “กระบวนการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนบทสนทนา” (**dialogic learning process**) ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพยายามให้ได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงนี้มีได้เกิดจากการบีบบังคับเกี่ยวกับปทัศฐานที่เป็นที่ถกเถียงหรือเป็นข้อพิพาทระหว่างกันโดยตั้งอยู่บนความมีเหตุผลและการยอมรับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (**Inter-subjective Validity**) เนื่องจากว่า Habermas มองว่าทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการพูดอย่างมีอิสระภาพและจริงใจเพื่อพยายามสนองตอบความต้องการที่แท้จริงของทุกคนภายใต้กรอบของประชาธิปไตย ซึ่งภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตยนั้น มนุษย์ทุกคนในสังคมควรมีอิสระภาพในการแสดงความคิดเห็น (**Freedom of Expression**) ซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องมีการพัฒนาขีดสมรรถนะ (**Competencies**) แรงจูงใจ (**Motivation**) และทรัพยากร (**Resources**) ที่เป็นฐานที่สำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันในการที่มนุษย์ในสังคมสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแม้แต่สามารถอภิปรายถกเถียงประเด็นต่างๆ ในสังคมอย่างมีจิตวิญญาณของความเป็นวิญญูชน

ทั้งนี้ อาจพออนุมานได้ว่า จากมุมมองของ Habermas แล้ว ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตระกะทั้งสองแบบ ในขณะที่วิทยาศาสตร์นั้นสนับสนุนการลดหลั่นทางอำนาจในเชิงบริหารจัดการ (Administrative hierarchy) คุณธรรมศีลธรรมนั้นกลับมุ่งเน้นการส่งเสริมประชาธิปไตยที่เห็นความเท่าเทียมกัน (Egalitarian Democracy) ซึ่งในบางยุคบางสมัยบางสังคมก็อาจเกิด “วิภาษวิธีที่กลับหัว” (**Dialectical Reversal**) ระหว่างแนวคิดทางวิทยาศาสตร์และทางคุณธรรมศีลธรรม ซึ่งแทนที่จะเน้นขบวนการขับเคลื่อนทางสังคมที่เน้นการปลดแอกให้แก่มนุษย์ทางสังคมกลับกลายเป็นการสร้างระบบแบบ “ครอบงำแบบเบ็ดเสร็จ” (**System of Total Domination**) ด้วย ความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ดังนั้น Habermas จึงเชื่อว่า สังคมมนุษย์จึงจำเป็นต้องพึ่งพาตระกะเหตุผล (**Reasons**) ดังนั้น เหตุผลเท่านั้นที่สามารถปกป้องอารยธรรมสมัยใหม่จากการล่มสลายจมลงสู่การครอบครองของอิทธิพลจากลัทธิการครอบงำทางความคิดต่าง ๆ และที่สำคัญคือการที่มนุษย์ยังควรมีศรัทธาในการมุ่งส่งเสริมเติมเต็มหน้าที่ระหว่างวิทยาศาสตร์และศีลธรรมในการขับเคลื่อนสังคมมนุษย์อย่างสมดุล

อนึ่ง ในประเด็นดังกล่าวนี้ ขอกล่าวเพิ่มเติมว่า Habermas นั้นไม่ได้ต่อต้านแนวคิดที่ว่าด้วยความก้าวหน้า (progress) ของสังคมมนุษย์ หากแต่เห็นย่ำว่า กระบวนการในการสร้างตระกะเหตุผล (**Rationalization**) ของมนุษย์นั้นไม่ใช่เป็นเชิงเครื่องมืออย่างเดียว (**Instrumental rationality**) หากแต่เป็นเรื่องของตระกะเหตุผลทางการสื่อสาร (**Communicative Rationality**) ด้วยที่ต้องนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์อย่างจริงจัง ทั้งนี้ Habermas มองว่า แนวคิดที่ว่าด้วยตระกะเหตุผล (**the concept of Rationality**) นั้นคือ การแลกเปลี่ยนมุมมองและข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งที่เปิดกว้างที่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่สำคัญในการกระบวนการการเรียนรู้ และที่สำคัญ การใช้ตระกะเหตุผลสำหรับ Habermas นั้นไม่จำกัดเฉพาะเป็นตระกะทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่อาจหมายถึงตระกะใดๆที่มนุษย์ใช้ในการแสดงหรือการสร้างความคิดเห็น (opinions) ที่มีโครงสร้างที่โต้เถียงขัดแย้งกันซึ่ง แก่นหลักของกระบวนการเรียนรู้ทางตระกะเหตุผล (**Rational Learning Process**) นั้นจะถูกสร้างผ่านการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (**Critical Questioning**) ที่มีต่อชุดข้อโต้เถียงโต้แย้ง (arguments) ต่าง ๆ ภายใต้สภาวะแห่ง

การสื่อสารที่เปิดกว้าง (Open communication) แนวคิดดังกล่าวนี้เองที่สะท้อนให้เห็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ของตัวแบบทางการสื่อสารว่าด้วย “การสะท้อนอัตวิสัยร่วมกัน” หรือ inter-subjectivity ร่วมกันของคนในสังคมผ่านภาษา ซึ่งมีมนุษย์โดยทั่วไปและในกรณีทั่วไปจะใช้ภาษาเพื่อวัตถุประสงค์ทางการสื่อสาร (communicative) มากกว่าเพื่อวัตถุประสงค์เชิงพุทธิปัญญา (cognitive) เป็นสำคัญ ดังนั้น ความหมาย (meanings) จึงไม่ใช่เรื่องที่ตายตัวและสามารถทบทวนผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์และถูกถ่ายโอนผ่านการสื่อสารได้นั่นเอง กล่าวโดยสรุป Habermas เชื่อว่า มนุษย์ในทางสังคมจึงควรมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความหมายและหน้าที่ของการสื่อสารที่มนุษย์พึงกระทำหรือดเว้นในการกระทำทางการสื่อสารดังจะได้กล่าวในลำดับต่อไปโดยสังเขป

3. ทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารและตรรกะทางการสื่อสาร (The Theory of Communicative Action and Communication Rationality)

แนวคิดที่ว่าด้วยทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารหรือ The Theory of Communicative Action นั้น นอกจากจะแสดงมุมมองที่ Habermas (1990) มีต่อการสื่อสารและหน้าที่การสื่อสารในการจรรโลงสังคมแล้วยังสามารถเชื่อมโยงกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและทุนทางสังคมด้วยอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ก่อนที่อธิบายทฤษฎีดังกล่าว จะขอกล่าวกล่าวได้ว่า Habermas นั้นมีความสนใจอย่างยิ่งยวดในประเด็นของการสื่อสาร (Communication) ในฐานะที่เป็นฐานของทฤษฎีสังคมเชิงวิพากษ์ (Critical Social Theory) ทั้งในมิติทางทฤษฎีและในมิติที่เป็นปทัสถาน (theoretical and normative) ทั้งนี้ Habermas นั้นสนใจในประเด็นของ “ขีดสมรรถนะทางการสื่อสาร” หรือ Communication Competence ของมนุษย์ ทั้งนี้ Habermas มองว่า ขีดสมรรถนะทางการสื่อสารของมนุษย์นี้อาจนำไปสู่การสร้างตรรกะทางการสื่อสารหรือ Communication Rationality (CR) ซึ่ง Habermas เชื่อว่า ในสังคมโลกร่วมสมัยนั้นอาจพบว่า ปัญหาทางการสื่อสารและภาษานั้นมาแทนที่ปัญหาทางด้านสติสัมปชัญญะของมนุษย์ เป็นสำคัญ ดังนั้นสังคมมนุษย์ควรให้ความสำคัญกับธรรมชาติ บทบาทและผลกระทบของการสื่อสารที่มีต่อมนุษย์ในสังคม

อนึ่ง ก่อนที่ Habermas จะได้นำเสนอทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารนั้น Habermas ได้เคยสร้างสังเคราะห์ทฤษฎีหลากหลายทฤษฎีซึ่งแสดงวิวัฒนาการของมุมมองที่ Habermas มีต่อการสื่อสาร โดยเริ่มจากการนำเสนอทฤษฎีที่เรียกว่า Theory of Communicative Competence หรือ ทฤษฎีว่าด้วยสมรรถนะทางการสื่อสาร ในช่วงปี 1970 โดยนำเสนอปัญหาการบิดเบือนทางการสื่อสารและแนวคิดที่ Habermas เรียกว่า “สถานการณ์ของวาทะเชิงอุดมคติ” (Ideal Speech Situation) ที่ Habermas เองเชื่อในประเด็นของความสามารถทางวาทะที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะทางภาษา (Language Competence) ที่ปัจเจกบุคคลสามารถแสดงถึงความเชี่ยวชาญทางการใช้กฎ (Mastery of Rules) ทางภาษาภายใต้ข้อจำกัดของความจำ (memory) ความใส่ใจสนใจ (attention) หรือข้อผิดพลาด (errors) ต่าง ๆ อันอาจพบได้ในการปฏิบัติการทางการภาษา (linguistic performance) ของมนุษย์

ที่สำคัญ Habermas เชื่อว่า การมีความสามารถทางภาษาอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะให้มนุษย์จะดำรงอยู่ในสังคม หากแต่มนุษย์จำเป็นต้องมีขีดความสามารถในการสื่อสาร (Capacity to communicate) เป็นสำคัญ โดย

Habermas เชื่อว่า การสื่อสารโดยใช้ภาษาอันเป็นปกติธรรมดา (Ordinary Language Communication) นั้นถือเป็นขีดสมรรถนะทั่วไป (General Competence) ดังนั้น นอกจากขีดสมรรถนะทางภาษาแล้ว มนุษย์ยังพึงมีคุณสมบัติในเชิงวาทะเพื่อใช้ในการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) ตามบทบาทและพฤติกรรมเชิงหน้าที่ถึงจะเรียกได้ว่าเป็นผู้มีสมรรถนะทางการสื่อสารหรือ Communication Competence นั้นเอง ทั้งนี้ผู้ที่ขีดสมรรถนะดังกล่าวจึงจะสามารถเข้าสู่สภาวะการเชิงวาทะในอุดมคติหรือ Ideal Speech Situation ได้จึงจะถือว่ามีความสมรรถนะทางการสื่อสารที่แท้จริง โดยที่สมรรถนะทางการสื่อสารนี้หมายถึง “ความเชี่ยวชาญในด้านวิธีการในการสื่อสารสู่สภาวะการเชิงวาทะอันเป็นอุดมคติ” (หน้า 79) ซึ่งจะสามารถป้องกันการสื่อสารที่ถูกบิดเบือนอย่างเป็นระบบได้ (Systematically distorted Communication) ไม่ว่าจะเป็นระบบประสาทตามที่ Freud สนใจหรือระบบในเชิงอุดมการณ์ตามความหมายที่ Marx ให้ความสนใจซึ่งต่อมาจากฐานทฤษฎีดังกล่าวได้นำไปสู่การสร้างทฤษฎีอีกสองทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีแห่งวาทกรรมและทฤษฎีฉันทามติแห่งความจริง (The Theory of Discourse and the Consensus Theory of Truth) ซึ่ง Habermas เชื่อว่า มนุษย์จำเป็นต้องวิเคราะห์วาทะทุกวาทะที่กล่าวอ้างถึงความจริงต่างๆโดยจำเป็นต้องอิงกับฉันทามติ (Consensus) ทางสังคมที่สามารถได้มาโดยการอิงกับวาทกรรมที่เป็นสากลและไม่มีข้อหวงเหนี่ยวที่จำเป็นต้องให้เกิดการบิดเบือนวาทะ (Consensus achieved in unrestrained and universal discourse) เป็นสำคัญ อีกนัยหนึ่งก็คือว่า จากมุมมองของ Habermas สถานการณ์เชิงวาทะในอุดมคตินั้นต้องปลอดจากการบิดเบือนอย่างเป็นระบบ (The Ideal Speech Situation must be free from systematic distortion)

ต่อมาในยุคปลาย ค.ศ. 1970 นั้น Habermas ได้นำเสนออีกสองทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีว่าด้วยวาทกรรมปฏิบัติ ศาสตร์สากลและทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม (Theory of Universal Pragmatics and the Theory of Social Evolution) จวบจนกระทั่งปี ค.ศ. 1981 ที่ Habermas ได้นำเสนอทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารและตรรกะเหตุผล (Theory of Communicative Action and Rationality) ที่ให้ความสนใจศึกษาการกระทำทางการสื่อสารทั้งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ (Attitudes) และในด้านการปฏิบัติการผ่านการแสดงทางการสื่อสารหรือ Performatives ที่รวมเอาสัมมติทางการสื่อสารและภาษาเข้ามาพิจารณา ได้แก่

1) การสื่อสารและภาษาในเชิงความหมายของคำพูดหรือ Constatives หรือ The Meaning of Statement หรือ Teleological

2) การสื่อสารและภาษาในเชิงความหมายของการเป็นตัวแทนของตัวตนของผู้พูดหรือ Representatives หรือ The Meaning of Self-Representation of the Speaker (Dramaturgical)

3) การสื่อสารและภาษาในเชิงความสัมพันธ์ของผู้พูดต่อปทัสถานต่างๆทางสังคมหรือ Normatively Regulated/Regulatives หรือ The Speaker's Relations to Norms

4) การสื่อสารและภาษาในเชิงการกระทำทางการสื่อสารหรือ Communicatives ที่เน้นความหมายเชิงประยุกต์ของการกระทำทางวาทะหรือ The Pragmatic Meaning of Utterance ซึ่ง Habermas นั้นมองว่าเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจโดยจะต้องมีการเจรจาสร้างความเข้าใจและเน้นการตีความร่วมกันในคำจำกัดความของสถานการณ์ต่างๆที่มนุษย์เผชิญ (Cooperative interpretation of Events, Values, Norms) ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ ค่านิยมหรือปทัสถาน

ต่างๆในสังคมโดยเน้นการร่วมแบ่งปันประสบการณ์ในการตีความสร้างความหมายในเชิงอัตวิสัย (Subjectivities) ร่วมกันซึ่ง Habermas มองว่าการกระทำทางการสื่อสารในลักษณะนี้จะมีความแตกต่างจาก “ระบบต่างๆที่ถูกครอบงำทางสังคม” (Social Systems) อาทิ ในเชิงเศรษฐกิจหรือการเมืองและสิ่งนี้เองคือหัวใจของทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารนั่นเองซึ่งจะได้อธิบายลงรายละเอียดต่อไป

อาจพอล่าวสรุปพอสังเขปว่า Habermas นั้นเชื่อว่า ขีดสมรรถนะทางภาษานั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะทางการสื่อสารของปัจเจก ทั้งนี้ ภายใต้กรอบของทฤษฎีการกระทำทางการสื่อสารหรือ **The Theory of Communicative Action** นั้น Habermas ได้ให้คำอธิบายว่า ในภาพรวม การสื่อสารเป็นกระบวนการที่เป็น **พหุมิติ** และแต่ละฝ่ายภายใต้กระบวนการการสื่อสารนั้นจำเป็นต้องยอมรับความ **แท้จริง (Validity) ของคำกล่าวอ้าง (claims) หรือข้อเรียกร้อง (demands) บางประการ ที่มีความเป็นกึ่งสากล (quasi-universal)** เพื่อให้ได้มาซึ่ง **ความเข้าใจร่วมกันเป็นสำคัญ** ที่สำคัญ เมื่อกล่าวถึงความหมายการกระทำทางการสื่อสารหรือ Communicative Action นั้นหมายถึง

“รูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งปัจเจกบุคคลยอมรับทัศนคติต่าง ๆ รูปแบบปฏิบัติทางสังคมต่าง ๆ ระบบความเชื่อต่างๆของชีวิตประจำวันอย่างกลายๆและไม่ได้ตรวจสอบเชิงวิพากษ์อย่างพินิจพิเคราะห์”
(Forms of social interactions in which individuals tacitly and uncritically accept the norms, social practices, beliefs systems of every day life)

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจว่า เมื่อมนุษย์ได้พยายามกล่าวอ้างถึงความแท้จริง (Validity Claims) ของความเชื่อหรือค่านิยมผ่านการสื่อสารของเขาจึงเป็นเรื่องที่อาจมองว่าเป็นปัญหาทางการสื่อสารได้เสมอๆในบริบทของชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ เมื่อมนุษย์สื่อสารแสดงความคิดเห็นออกมา Habermas บอกว่าการสื่อสารนั้นก็อาจปรากฏผ่าน “มุมมองเชิงโลกทัศน์” หรือที่เรียกว่า “**World Perspectives**” อันเกิดจากการที่มนุษย์พยายามสร้างการตีความผ่านกระบวนการสร้างตรรกะเหตุผลของสังคม (**Rationalization of Society**) ผ่านการสื่อสาร ทั้งนี้ โดยที่ Habermas แบ่งมุมมองเชิงโลกทัศน์ดังกล่าวโดยแบ่งออกได้เป็นสามประเภทหลักได้แก่

1) **โลกทัศน์เชิงภววิสัย (Objective)** ที่เน้นการแสดงออกทางความคิดเห็นบนการการอ้างกล่าวถึงความจริง (truth) ที่กำหนดอยู่ในโลกแห่งชีวิตมนุษย์ (Lifeworld) ว่าด้วยกรอบทางวัฒนธรรม (Culture) นั้นโดยการอิงกับวิถีทางวัฒนธรรม (Culture) แห่งการเชิดชูศาสตร์ (Science) เป็นหลัก

2) **โลกทัศน์เชิงอัตวิสัยร่วม (Intersubjective) หรือตามปทัสฐาน (Normative)** ที่เน้นการแสดงออกทางความคิดเห็นบนการการอ้างกล่าวถึงความถูกต้องตามปทัสฐาน (Normative Rightness) ที่กำหนดอยู่ในโลกแห่งชีวิตมนุษย์ (Lifeworld) ว่าด้วยกรอบทางสังคม (Society) นั้นโดยการอิงกับวิถีทางวัฒนธรรม (Culture) แห่งกฎหมายและศีลธรรมคุณธรรม (Law and Moral) ที่มนุษย์สร้างขึ้นผ่านวิถีจารีตขนบธรรมเนียมทางวัฒนธรรมเป็นหลัก

3) **โลกทัศน์เชิงอัตวิสัย (Subjective)** ที่เน้นการแสดงออกทางความคิดเห็นบนการการอ้างกล่าวถึงความจริงแท้ (Truthfulness/Authenticity) ที่กำหนดอยู่ในโลกแห่งชีวิตมนุษย์ (Lifeworld) ว่าด้วยกรอบแห่งบุคคล (Person)

นั้นโดยการอิงกับวิถีทางวัฒนธรรม (Culture) แห่งศิลป์ (Art) ผ่านกระบวนการทางการสื่อสาร อันหมายถึงว่า ในระดับบุคคลหรือระดับปัจเจกนั้นจะมีแรงจูงใจ มีขีดความสามารถทางการสื่อสารอย่างไรและศิลปะแห่งการสื่อสารอย่างไรในการแสดงออกถึงความจริงใจจริงใจทางการสื่อสารบนฐานของความจริงแท้ของสารัตถะแห่งการสื่อสารนั้น ๆ ต่อผู้อื่นและสังคม (โปรดพิจารณาตามตารางที่ปรากฏข้างล่าง)

ระดับการกระทำทางการสื่อสาร Communicative Acting	ประเภทของมุมมองเชิงโลกทัศน์ Worlds	ประเภทของข้อกล่าวอ้างแห่งความแม่นยำ Validity Claims	ประเภทของโลกแห่งชีวิต Lifeworld	ประเภทของวิถีการแตกหน่อทางวัฒนธรรม Culture
(1)	ภาววิสัย <i>Objective</i>	ความจริง <i>Truth</i>	วัฒนธรรม <i>Culture</i>	ศาสตร์ <i>Science</i>
(2)	<u>การแสดงภาววิสัยร่วม</u> <i>Inter-Subjective</i>	<u>ความถูกต้องเชิงปทัสสถาน</u> <i>Normative Rightness</i>	<u>สังคม</u> <i>Society</i>	<u>กฎหมายและคุณธรรม</u> <i>Law and Moral</i>
(3)	อัตวิสัย <i>Subjective</i>	ความจริงแท้ <i>Truthfulness (Authenticity)</i>	ปัจเจก <i>Person</i>	ศิลปะ <i>Art</i>

ตารางที่สอง: มุมมองเชิงโลกทัศน์สามประการภายใต้กระบวนการสร้างตรรกะเหตุผลของสังคม (**Rationalization of Society**) ผ่านการสื่อสารของ Habermas (1996)

จากตารางที่ปรากฏ จะเห็นได้ถึงลักษณะบางประการที่เป็นข้อขัดแย้งขัดกัน (paradoxical) ของกระบวนการสร้างตรรกะเหตุผลของสังคม (**Rationalization of Society**) ทั้งนี้ Habermas มองว่า ยิ่งกระบวนการทำให้แตกต่างทางสังคม (Differentiation of Society) ที่ยิ่งมีมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งครอบงำโลกแห่งชีวิต (Lifeworld) ของผู้คนในสังคมมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโลกทางเศรษฐกิจ ระบบราชการและกระบวนการเชิงเป้าหมายทางวิทยาศาสตร์ของความรู้ (**Scientific Instrumentalization of Knowledge**) มีความเป็นอิสระเป็นเอกเทศมากขึ้นตามเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้ Habermas มองว่า การที่โลกแห่งชีวิต (Lifeworld) ยอมจำนนให้กับความยิ่งใหญ่ทรงพลังล้นเหลือของระบบแห่งอำนาจทางเหตุผลและอำนาจเชิงเครื่องมือ (**Instrumental and Rational Power of the**

Systems) นั้นได้นำไปสู่กระบวนการที่ทำให้วัฒนธรรม อัตวิสัยร่วมและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ กลายเป็นเครื่องมือที่เติบโตบนอัตราก้าวหน้า (Progressive instrumentalization of culture, intersubjectivity, and human interaction) ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านไป

นอกจากนี้ Habermas เสนอความคิดเกี่ยวกับการกระทำทางการสื่อสารในทางสังคมที่สามารถนำไปประยุกต์ในการมองชีวิตประจำวัน สังคมและการเมือง (Everyday Life, and Socio-Political Dimensions of Society) ของมนุษย์ได้อย่างแบบยล ดังนี้คือ

“การกระทำทางการสื่อสารนั้นเกี่ยวกับการปฏิบัติการในระดับปัจเจกบุคคลที่การสื่อสารนั้นได้รับการออกแบบเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในกลุ่มและเพื่อสนับสนุนส่งเสริมความร่วมมือ มากกว่าจะเป็นการสื่อสารที่เน้นการปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ (strategic action) ที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้บรรลุตามเป้าหมายส่วนบุคคลหรือส่วนกลุ่ม” (Habermas, 1984, หน้า 85-101)

อาจเห็นได้ว่า Habermas นั้นเน้นการสร้างองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงทัศนคติและพฤติกรรมในการสื่อสารที่เน้นร่วมมือเพื่อส่วนรวมมากกว่าการกระทำใดๆในเชิงยุทธวิธีเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ประเด็นหลักคือ Habermas เสนอว่าปัจเจกบุคคลในสังคมนั้นควรจะสามารถทำความเข้าใจร่วมกัน (Common Understanding) และพยายามสอดประสานการกระทำต่างๆด้วยการสื่อสารบนเหตุผลเพื่อให้ได้มาซึ่งเสียงอันเป็นเอกฉันท์และความร่วมมือในชุมชนสังคมมากกว่าการปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ใดๆที่ตอบสนองเฉพาะเป้าหมายส่วนบุคคลเท่านั้น (Habermas, 1984) ดังนั้นกระบวนการสื่อสารจึงเริ่มตั้งแต่กระบวนการตีความที่ปัจเจกในสังคมควรช่วยกันส่งเสริมการตีความร่วมกันจึงเป็นสิ่งสำคัญในการได้มาซึ่งการปฏิบัติการทางการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ Habermas ได้กล่าวไว้ว่า

“ในกรณีของการปฏิบัติการทางการสื่อสาร การสัมฤทธิ์ผลทางการตีความเกี่ยวกับกระบวนการทางการตีความว่าด้วยการร่วมมือกันนั้นเป็นเครื่องมือสำหรับการปฏิบัติการในการสอดประสานความร่วมมือ” – *“In the case of communicative action, the interpretive accomplishments on which cooperative processes of interpretation are based represent the mechanism for coordinating actions”* (1984, หน้า 101)

ทั้งนี้อาจเห็นได้ว่า Habermas นั้นมุ่งมองว่าการสื่อสารและความไว้วางใจถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่กำลังเผชิญปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมที่เรียกว่า เป็นวิกฤติในโครงสร้างการสื่อสารและวัฒนธรรมของสังคมโลก ทั้งนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับความไว้วางใจ (Trust) Habermas มองว่าการกระทำของการสื่อสารนั้นมักอาศัยหลักเกณฑ์ร่วมกันสี่ประการเพื่อให้ได้มาซึ่งความไว้วางใจระหว่างกันซึ่งหลักเกณฑ์สี่ประการนั้นได้แก่ 1) ความสามารถในการเข้าใจและทำความเข้าใจได้ (Intelligibility) 2) ความจริง (Truth) 3) ความไว้วางใจ (Trustworthiness) และ 4) ความชอบธรรม (Legitimacy) ตราบใดที่ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจงใจสงสัยหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทั้งสี่ประการดังกล่าวแล้ว การสื่อสารก็จะราบรื่นและไม่ตกรางทางการสื่อสาร (Communication Derailment) ดังนั้น Habermas จึงได้นำเสนอแนวคิดที่ว่าด้วยตรรกะทางการสื่อสารหรือ Communicative Rationality ซึ่งหมายถึงว่า ในสถานการณ์ใดๆที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางการสื่อสาร ปัจเจกที่กล่าวอ้างถึงชุดเหตุผลใดๆนั้นจะต้องมีลักษณะของการสื่อสารที่สะท้อนความสามารถในการสนทนา (Dialogical or

Communicative) ซึ่งตรรกะแบบนี้เองเปรียบเสมือนพลังที่สำคัญอย่างยิ่งยวดในการนำมาซึ่งฉันทามติโดยเฉพาะในวาทกรรมที่ผู้สื่อสารอาจต้องโต้เถียงหรือแสดงความคิดเห็นแตกต่างไปตามเหตุผลของฝ่ายตนเองเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง หลักเกณฑ์ทั้งสี่รวมถึงความสามารถของมนุษย์ในการใช้ตรรกะทางการสื่อสารนั้นค่อนข้างมีคุณลักษณะที่มีความเป็นอุดมคติและอาศัยสมรรถนะทางการสื่อสารของปัจเจกในสังคม ดังนั้น การสื่อสารจึงสามารถเกิดการสูญเสียในเชิงกระบวนการ (Process loss) อยู่ตลอดเวลาหากผู้สื่อสารหรือผู้กระทำการสื่อสารไม่มีความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร วาทกรรมและคุณธรรมเป็นสำคัญ ในลำดับถัดไปจะได้นำเสนอประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร จริยธรรมคุณธรรมและประชาธิปไตยแบบดาร์ติตริตรอนภายใต้กรอบทฤษฎีการกระทำของการสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม

4. ปทัสถานแห่งวาทกรรมเชิงคุณธรรมและประชาธิปไตยแบบดาร์ติตริตรอนหรือปรึกษาหารือหรือสานเสวนาทางออกร่วมกัน (Norms of Moral Discourse and the Deliberative Democracy)

ก่อนจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมแห่งวาทกรรมและความขัดแย้งเชิงคุณธรรมนั้น อยากชี้ให้เห็นว่า Habermas นั้นเชิดชูคำว่า “วาทกรรม” (Discourse) และหน้าที่ของวาทกรรมในการจรรโลงสังคมมนุษย์เป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากว่า Habermas มองว่าวาทกรรมคือกลไกที่สำคัญที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาการสื่อสารของมนุษย์ และวาทกรรมนี้เองที่จะเป็นกลไกในการสร้างปทัสถานของการระงับข้อพิพาทใดๆอย่างถาวร (Dispute Resolution) มากกว่าจะเป็นการที่ฝ่ายหนึ่งใดกล่าวอ้างความเป็นจริง (Truth Claims) หรือข้อถกเถียงใดๆ (Argumentation) จากจุดยืนของกลุ่มตนเอง ซึ่งในเชิงอุดมคตินั้น วาทกรรมหมายถึงความต้องการที่จะได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันหรือ Agreement ทั้งนี้ Habermas กล่าวว่า การที่มนุษย์จะเข้าสู่กระบวนการแห่งวาทกรรมได้จะต้องวางเหตุผลงูใจใดๆทั้งหมดลงก่อน (Put aside all motives) ยกเว้นความเต็มใจที่จะได้ซึ่งข้อตกลงซึ่งโน้มนำโดยความต้องการที่จะได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันที่ดีกว่า (better arguments) และเป็นอิสระจากพันธนาการทั้งปวงที่กีดกันการกระทำทั้งปวงของมนุษย์ที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างและรักษาวาทกรรมร่วมกัน

ในภาพรวมสำหรับ Habermas แล้ว วาทกรรม จึงมีความหมายครอบคลุมถึงว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารนั้นจะต้องมีโอกาสในการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นจริง (Truth) ของการยืนยันการแสดงความคิดเห็นทางการสื่อสาร (the Truths of Assertion) ความน่าไว้วางใจของการแสดงความคิดเห็น (the Trustworthiness of Expression) และความชอบธรรมของความต้องการของแต่ละฝ่าย (the Legitimacy of Interests) นอกจากนี้ Habermas เน้นย้ำว่า การที่จะได้ซึ่งวาทกรรมนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย หากแต่มีความจำเป็นที่มนุษย์ในสังคมนั้นควรยอมรับชุดฐานความคิดของวาทกรรมรวม 4 ประการดังที่จะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไปก่อนที่จะได้มาซึ่งการสร้างวาทกรรม ซึ่งถ้าปราศจากฐานความคิดทั้งสี่ประการนี้ Habermas กล่าวว่า การสื่อสารบนฐานแห่งเหตุผล (Rational Communication) จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยอันเนื่องมาจากว่าข้อเสนอทางความคิดทั้งสี่ประการนั้นต้องสถิตอยู่ในโครงสร้าง และ Telos of Speech วาทะแห่งมนุษย์เป็นสำคัญ ทั้งนี้ ชุดฐานความคิดสี่ประการนี้ ได้แก่

(1) วาทกรรมที่จริงแท้มีเป้าประสงค์ในการได้มาซึ่งข้อตกลงบนฐานของ ฉันทามติที่มีเหตุผล (Rational Consensus)

(2) การได้มาซึ่งฉันทามติที่มีเหตุผลนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้

(3) ฉันทามติที่จริงแท้นั้นสามารถแยกแยะออกได้จากฉันทามติที่บิดเบือนคลาดเคลื่อน (False Consciousness)

(4) ฉันทามติบนฐานของเหตุผลเท่านั้นที่จะสามารถทำหน้าที่เป็นเกณฑ์กลางหรือหลักการที่เป็นกลางในการเชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้าสู่การใช้วาทกรรมในการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ที่สำคัญ Habermas เชื่อว่า เมื่อก้าวถึงคำว่าเหตุผล (Reason) และ “กฎแห่งเหตุผล” (The Rules of Reason) นั้นจำเป็นต้องตั้งอยู่บนสติสัมปชัญญะเชิงคุณธรรม (Moral Consciousness) ของสังคมและปัจเจกเป็นสำคัญ ดังนั้น เหตุผลจึงได้มาจากการกระทำทางการสื่อสารที่สะท้อนจริยธรรมแห่งวาทกรรม (Discourse Ethics) ที่ได้จากการแสดงความคิดเห็นแห่งอันตรัสัยร่วมกันในสังคมเท่านั้นเป็นสำคัญ ดังนั้น กฎเกณฑ์ในเชิงคุณธรรมใดๆ ก็ตามจะสามารถอิงกับความเป็นสากลได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการในแต่ละฝ่ายนั้นได้เข้าสู่การสร้างวาทกรรมแห่งการสานเสวนาร่วมกัน (Come into Discursive Dialogues) และแต่ละฝ่ายสามารถเอาชนะมุมมองของฝ่ายตนเองเพื่อสามารถสร้างสิ่งที่ Habermas เรียกว่า “มุมมองของการสังเคราะห์ในระดับที่สูงขึ้นไป” (Higher Synthesized Viewpoints) มนุษย์ในฐานะผู้กระทำการสื่อสารต้องพร้อมที่จะพิสูจน์ว่าความคิดเห็นของตนผิดได้และการสื่อสารของตนเองบิดเบือนได้ นอกจากนี้มนุษย์ยังควรมีความสามารถในการพัฒนาความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเราหรือความรู้สึกร่วม (Empathy) พร้อมรับฟังคนอื่นและกระทำทุกอย่างภายใต้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง “ตรรกะ” และ “เหตุผล” (Within the Bonds of Logic and Rationality) เพื่อสามารถสร้างข้อตกลงที่ดีกว่า มีคุณธรรมกว่า งดงามยิ่งใหญ่มากกว่า

นอกจากนี้ Habermas ได้กล่าวถึง แนวคิดที่ว่าด้วยวาทกรรมในฐานะเครื่องมือหลักในการได้มาซึ่งความเข้าใจระหว่างมนุษย์ซึ่ง Habermas ได้แยกแยะวาทกรรมออกเป็นสามประเภท ได้แก่

1) **Explicative Discourse** หรือวาทกรรมเพื่อใช้ในการอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจ ซึ่ง Habermas อธิบายว่า เป็นวาทกรรมเพื่อตั้งคำถามเกี่ยวกับความสามารถในการเข้าใจในข้อความ ถ้อยคำ

2) **Theoretical Discourse** หรือวาทกรรมทางแนวคิดทฤษฎีบนหลักการเหตุผลที่ถูกต้องและประการสุดท้าย

3) **Practical Discourse** หรือวาทกรรมในเชิงประยุกต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (critically questioning) ต่อในประเด็นที่สะท้อนระบบความคิดที่ทรงพลังในสังคม (Dominant sets of thoughts) อาทิ ความเชื่อ อุดมการณ์ ปทัสถานและค่านิยมต่าง ๆ (Beliefs, Ideologies, Norms and Values)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบความเชื่อที่ได้รับการจัดเป็นแก่นเรื่อง (Thematised) อาทิ เรื่องของศีลธรรมคุณธรรม หรือแก่นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดวิธีการในการประเมินว่าอะไรถูกอะไรผิดในสังคมมนุษย์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดที่ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวาทกรรม (Discourse Ethics) นั้น Habermas ได้นำเสนอว่า เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ในสังคมประสบกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้านจริยธรรมและมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่มีการกล่าวอ้างถึงความเป็นจริงของแนวคิดของตนเองหรือกลุ่มเองที่แม้จะอิงกับปทัสถานทางสังคมหรือมาตรฐานทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับแล้วก็ตาม (Normative Validity Claims) หากแต่ Habermas กล่าวว่าในการกระทำดังกล่าวจะต้องอย่างชอบธรรมมากขึ้นหากพิจารณาตามแนวคิดทฤษฎีสองแนวคิดได้แก่ “Principle U” และ “Principle D” ควบคู่ไปด้วยทั้งนี้ จะขอขยายความดังนี้

กฎของตัว U หรือ Principle U กล่าวไว้ว่า “บุคคลที่ถูกกระทบทั้งหมดจะต้องสามารถยอมรับผลที่จะตามมาและผลพลอยได้ใดๆที่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าเพื่อที่จะได้มาซึ่งความพึงพอใจในการตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย” (“All affected can accept the consequences and the side effects its general observance can be anticipated to have for the satisfaction of everyone’s interests”) ส่วนกฎของตัว D หรือ Principle D กล่าวไว้ว่า “ปทัสถานที่จะได้รับการพิจารณาว่ามีความมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อได้รับการอนุมัติจากบุคคลทั้งหมดที่ได้รับผลกระทบในฐานะของผู้มีส่วนร่วมในการสร้างวาทกรรมอย่างมีเหตุผลร่วมกัน” (“Only those norms can claim to be valid that meet or could meet with the approval of all affected in their capacity as participants in a rational discourse”) (Miller, 2013)

อาจเห็นได้ว่าประเด็นทั้งหมดที่ได้กล่าวมาจากมุมมองของ Habermas ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวาทกรรมจริยธรรมเชิงวาทกรรม ความขัดแย้งทางศีลธรรม ฉันทามติบนฐานของเหตุผลและการสื่อสารเชิงเหตุผลนั้นล้วนเป็นฐานความคิดที่สำคัญสำหรับการเข้าสู่ประเด็นว่าด้วย “ประชาธิปไตยแบบดำริไตร่ตรองหรือปรึกษาหารือหรือสานเสวนาทางออกร่วมกัน”(Deliberative Democracy) นั้น Habermas มองว่า การที่ให้สาธารณะสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแม้แต่ข้อโต้เถียงเชิงวิพากษ์ (Critical Public Debate) เป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับประชาธิปไตยแบบเสรี วิถีเชิงจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนวาทกรรม (discourse-based Ethical Approach) ซึ่งเป็นสิ่งที่ Habermas ให้ความสำคัญในการปลดแอกให้สังคมผ่านการสื่อสาร ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากว่า Habermas มองว่าเป็นเพราะว่าสังคมมนุษย์นั้นสามารถถูกครอบงำได้จากอุดมการณ์บางอย่าง (Manipulability of society)

นอกจากนี้ ในปมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยวาทกรรมว่าด้วยการมีส่วนร่วมของภาคสาธารณชน (public participation) บนฐานของสุนทรียสนทนา (Dialogues) เพื่อให้ได้มาซึ่งเสียงที่ฉันทามติหรือเป็นเอกฉันท์ตามมุมมองของ Habermas นั้นมีความสำคัญมากกว่าการที่ปัจเจกในสังคมหรือกลุ่มต่างๆ ในสังคมนั้นพยายามในการแสดงอำนาจผ่านเครื่องมือต่าง ๆ รวมถึงการให้อภิสิทธิ์ต่อเสียงของกลุ่มบางกลุ่มในสังคม อาทิ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือกลุ่มผู้ทรงอำนาจทางสังคม ดังนั้น Habermas จึงเชื่อว่าการได้มาซึ่งการเปิดรับฟังเสียงของทุกกลุ่มในสังคมโดยเน้นให้แต่ละฝ่ายมีความสามารถในการรับฟังคนอื่นและสามารถสะท้อนย้อนมองตรวจสอบความคิดของตนเองได้นั้นเป็นเรื่องสำคัญในการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนในเชิงข้อมูลข่าวสารภายใต้กรอบของประชาธิปไตยที่ Habermas เรียกว่าเป็น “ประชาธิปไตยแบบดำริไตร่ตรองหรือปรึกษาหารือหรือ

สานเสวนาทางออกร่วมกัน” (Deliberative Democracy) ภายใต้กรอบความคิดดังกล่าว Habermas จึงมองว่า ความชอบธรรมของประชาธิปไตยหรือ (The Legitimacy of Democracy) นั้นไม่เพียงแต่ขึ้นอยู่กับกระบวนการแห่ง รัฐธรรมนูญในการบังคับใช้กฎหมายเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับ “คุณภาพทางวาทกรรมของกระบวนการแห่ง ประชาธิปไตยแบบสานเสวนาทางออกร่วมกันอย่างเต็มรูปแบบ”(Discursive Quality of the full process of Deliberation) ของคนกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องในสังคม โดยเฉพาะภายในพื้นที่แห่งสาธารณะ หรือ Public Sphere ที่ มนุษย์พึงให้ความสำคัญต่อกระบวนการสานเสวนาทั้งในประเด็นด้านสมรรถนะด้านการสื่อสารและภาษา ตลอดจนการใช้ วัตรระทางการสื่อสารหรือ Communicative Rationality ดังที่กล่าวไปข้างต้นอันสะท้อนให้เห็นปทัสถานทางคุณธรรม แห่งวาทกรรมของมนุษย์นั่นเอง

ดังนั้น การร่วมกันพิจารณาถึงสภาพเงื่อนไขต่างๆของปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองในสังคมชุมชนนั้นๆและการ ออกแบบสถาบันต่างๆทั้งในด้านกระบวนการและโครงสร้างของสถาบันทางสังคมต่างๆที่สถิตอยู่ในสังคมใด ๆจึงมี ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการพิจารณาเนื้อหาของนโยบายต่างๆ ในการปกครองผู้คนในสังคม ที่สำคัญที่สุดคือ สถาบันต่างๆทางสังคมในเชิงอุดมคติ (Ideal institutions) จึงควรตั้งอยู่การปฏิบัติการทางการสื่อสารที่มีกระบวนการดี เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อคิดเห็นหรือแม้แต่ข้อโต้แย้งที่ดีหรือกระบวนการในการสร้างข้อโต้แย้งที่ดี (Good Arguments and Argumentation) มากกว่าเป็นเรื่องของสิทธิอำนาจของคนหรือบุคคล (Authority) อันเป็นฐานที่สำคัญของหลักการแห่ง ประชาธิปไตย ดังนั้น แนวคิดที่ว่าด้วยประชาธิปไตยดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางวาทกรรมตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ก่อนหน้า Habermas กล่าววาทะสถานใดๆหรือกฎแห่งศีลธรรมใดๆ (Moral Rules) ใดๆจะสามารถคงไว้ซึ่งความชอบ ธรรมที่อิงเหตุผล (Rational Legitimacy) ได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบมีโอกาสได้เข้าร่วมสานเสวนาว่าด้วยการ โต้แย้ง (Conversations of Debate) บนฐานแห่งเหตุผล (Rational Debate) หรือส่งตัวแทน (representatives) ในการ เข้าแสดงความคิดเห็นที่สามารถเห็นแย้งและเห็นต่างได้อย่างมีอิสระและมีโอกาสในการมอบ “Considered Consent” หรือการยินยอมที่ได้ผ่านการพิจารณาแล้ว ทั้งนี้ Habermas บอกว่าในเชิงปฏิบัติการในการสานเสวนาดังกล่าวนั้น จำเป็นที่ต้องพิจารณาระดับความสามารถในการโน้มน้าวใจของข้อโต้แย้ง (Persuasiveness of Arguments) เป็นหลัก โดยไม่เน้นการใช้อำนาจ (Power-based) เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเสวนา อาทิ การข่มขู่ (Threats) การติดสินบน (Bribes) ซึ่งเป็นหลักการที่ขัดกับปทัสถานแห่งวาทกรรมเชิงคุณธรรมจากมุมมองของ Habermas เป็นสำคัญ ในลำดับ ต่อไปจะได้กล่าวถึงแนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและการสื่อสาร ระหว่างวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

ง. แนวคิดที่ว่าด้วยพหุนิยมของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอาเซียนและการสื่อสาร ระหว่างวัฒนธรรม

(The Notions of Cultural Pluralism of ASEAN Identities and Intercultural Communication)

ในส่วนนี้ บทความวิจัยนี้จะขอแนะนำเสนอว่าด้วยแนวคิดหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก่อนที่จะนำเสนอประเด็นว่าด้วยการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมเพื่อเป็นฐานของความเข้าใจในประเด็นของการสะท้อนสหสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการสื่อสาร โดยเฉพาะของภูมิภาคแห่งAEC เป็นสำคัญ โดยมีลำดับการนำเสนอดังนี้คือ

- 1) เกริ่นสู่มุมมองของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือ (The ASEAN Economic Community)
- 2) สหสัมพันธ์ของการสื่อสารและวัฒนธรรมและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (The Interrelationships between Communication and Culture and Intercultural Communication)
- 3) พหุนิยมทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Pluralism and Cultural Diversity of the AEC)

1) เกริ่นสู่มุมมองของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือ (The ASEAN Economic Community)

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 ที่แนวคิดที่ว่าด้วย “ภูมิภาคทวีป” หรือ Regionalism ได้ปรากฏผ่านการรวมตัวกันของภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็น EU, NAFTA, SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation) รวมทั้งภูมิภาคของ ASEAN ที่ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน (2554) กล่าวว่า AECนั้นจะมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของพลเมืองของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ จากแรงขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการรวมตัวของ AEC นั้นครอบคลุม 5 มิติหลัก ได้แก่ ภูมิทัศน์ธุรกิจ เทคโนโลยี การเมืองกฎหมาย เศรษฐกิจตลาด และสังคมวัฒนธรรม ในบทความนี้จะเน้นมิติของสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือ AEC เป็นสำคัญ

อนึ่ง ด้วยคำขวัญของประชาคมได้แก่ “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” (One Vision, One Identity, One Community) ทั้งนี้ AEC จะเป็นทั้งองค์กรและประชาคมที่พัฒนาจาก ASEAN ในปี ค.ศ.1967 บนฐานของกรอบปฏิญญาอาเซียน (The ASEAN Declaration) ที่เน้นในประเด็นสังคมเอื้ออาทร เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Rights and Justice) ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) รวมถึงความพยายามในการลดช่องว่างในการพัฒนาและที่สำคัญ การเชิดชูอัตลักษณ์ ASEAN หรือ The ASEAN Identity) เป็นสำคัญ ซึ่งแนวคิดมโนทัศน์ทั้งหลายเหล่านี้ ก็ยังสืบทอดและสืบสานสู่ความเป็นประชาคมเศรษฐกิจของ ASEAN ด้วย ทั้งนี้ในกรอบของประเทศไทย มีการจัดตั้งกลไกระดับชาติของประเทศคือมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการอาเซียนแห่งชาติ” เมื่อวันที่ 247 สิงหาคม 2553 โดยขับเคลื่อนตามกฎบัตรอาเซียนหรือ ASEAN Charter อันเป็นกรอบทางกฎหมายและสถาบันอันประกอบด้วยหลักการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์และโครงสร้างความร่วมมือ โดยเน้น 12 สาขา อุตสาหกรรม สำคัญอันแรกภายใต้ตลาดและฐานการผลิตเดียวกันได้แก่ เกษตร ประมง ผลิตภัณฑ์ ยานยนต์ การขนส่งทางอากาศ สุขภาพ e-ASEAN การท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ไม้ สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม อิเล็กทรอนิกส์ และโลจิสติกส์ เป็นสำคัญ

ทั้งนี้ เมื่อก้าวถึง AEC Blueprint ของ AEC นั้น อันที่จริงประกอบด้วย สามเสาหลักในการพัฒนาภูมิภาคอาเซียน ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า เป็นความร่วมมือด้านวัฒนธรรมในภูมิภาค ASEAN อันประกอบด้วย:

1. เส้าที่หนึ่ง ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง (ASC : ASEAN Political Security Community)
2. เส้าที่สอง ได้แก่ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASCC: ASEAN Socio-Cultural Community) และ
3. เส้าที่สาม ได้แก่ ประชาคมเศรษฐกิจ (AEC : ASEAN Economic Community)

สำหรับเส้าที่หนึ่ง APSC นั้น เน้นย้ำถ้าประชาคม AEC อยู่ด้วยกันด้วยสันติภาพ (live in peace) ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เน้นความยุติธรรม ความสมานฉันท์ภายใต้ระบบประชาธิปไตย (A just, democratic and harmonious environment) โดยยึดโยงหลักการของประชาธิปไตย (democracy) (the rule of law) หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) การเคารพและการปกป้องสิทธิมนุษยชน (Promotion and Protection of human rights) ตามที่ปรากฏในสัตยาบันแห่งกฎบัตรอาเซียนดังนี้ คือ

“The APSC aims to ensure that the peoples and Members States of ASEAN live in peace with one another and with the world at large in a just, democratic and harmonious environment. To achieve this, the APSC will promote political development in adherence to the principles of democracy, the rule of law, and good governance, respect for, promotion and protection of human rights and fundamental freedoms as inscribed in the ASEAN CHARTER and its Dialogue Partners and friends”

สำหรับเส้าที่สอง ASCC นั้นเป็นเส้าที่ในบทความวิจัยฉบับนี้มุ่งให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งตามที่ปรากฏในเนื้อหาของกฎบัตรอาเซียนได้ระบุไว้ชัดเจนว่า

“The ASCC aims to contribute to realizing an ASEAN Community that is people-oriented and socially responsible with a view to achieving enduring solidarity and unity among the peoples and Member States of ASEAN. It seeks to forge a common identity and build a caring and sharing society which is inclusive and where the well-being, livelihood, and welfare of the peoples are enhanced. It envisages the following: (1) human development, (2) social welfare and protection, (3) social justice and rights, (4) ensuring environmental sustainability, (5) building ASEAN Identity, and (6) narrowing the developmental Gap”

ซึ่งจะขอถอดความเฉพาะเส้าที่สองนี้โดยละเอียดว่า เส้าที่สองแห่งASCCนี้มุ่งให้ความสำคัญกับประชาคมอาเซียนที่มุ่งเน้นในมิติด้านประชาชน ที่มีความรับผิดชอบทางสังคมที่เน้นย้ำเชิดชูประเด็นด้านภราดรภาพและเอกภาพ (Solidary and liberty) ความเป็นอยู่อันดีและสวัสดิการของประชาชนในประชาคม โดยเน้น 6 มิติ ได้แก่ 1) การพัฒนามนุษย์ 2) สวัสดิการทางสังคมและการป้องกันทางสังคม 3) ความยุติธรรมทางสังคมและสิทธิทางสังคม 4) ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม 5) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียนและ 6) การลดช่องว่างทางการพัฒนาเป็นสำคัญ

ซึ่งในประเด็นที่ 5 นี้หรือการส่งเสริมในการสร้างอัตลักษณ์ ASEAN นี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นหลักได้แก่ การส่งเสริมการตระหนักรู้และรับรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม การส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอาเซียน การส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม และ การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ

กับชุมชนเป็นสำคัญ ในการปาฐกถาของ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2554) ภายใต้หัวข้อ “มิติวัฒนธรรมในการสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” กล่าวว่า

“ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC) เป็นเสาสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและความมั่นคงของอีก 2 เสาหลัก เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงผู้คนด้วยศิลปวัฒนธรรม มิใช่ด้วยกำไรหรือวัตถุ เนื่องจากเรื่องของศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องของสุนทรียภาพ ความดีมีค่า ซึ่ง GDP วัดไม่ได้ บ่งบอกด้วยปริมาณตัวเลขไม่ได้ เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นมนุษย์ในสังคม “

ส่วนเสาที่สามได้แก่ AEC นั้นก็มุ่งพัฒนาให้ภูมิภาค ASEAN นั้นมีความเจริญสถาพรและเป็นภูมิภาคที่มีความพร้อมโดยเน้นการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางด้านสังคมเศรษฐกิจ (to reduce poverty and socio-economic disparities) เป็นสำคัญตามปรากฏ ดังนี้คือ

“The AEC aims to transform ASEAN into a stable prosperous and highly competitive region with equitable economic development and reduced poverty and socio-economic disparities. It comprises four Key pillars: (1) a single market and production base, (2) a highly competitive economic region, (3) a region of equitable economic development, and (4) a region fully integrated in to global economy”

จากประเด็นการร่วมมือของประชาคมอาเซียนนั้น ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2554) กล่าวว่า ข้อได้เปรียบของ AEC คือประเด็นทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ การเล็งเห็นเศรษฐกิจมหภาคที่มีสภาพค่อนข้างเสถียร การรวมตัวแบบอาศัยตลาดนำ (Market-led consumer economy) ด้วยประชากร 600 ล้าน โดยประมาณที่นับเป็นศูนย์การผลิตที่มีต้นทุนต่ำ (low cost production center) ด้วยระดับ GDP ที่ 6 % ของ GDP โลก แต่ในขณะเดียวกัน ข้อเสียเปรียบของ AEC ได้แก่เศรษฐกิจขนาดเล็กที่กระจุกกระจาย (Small and scattered economy of AEC) ซึ่งลดความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิต และที่สำคัญข้อเสียเปรียบของ AEC ได้แก่ ความหลากหลายในด้านมิติรายได้ ภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งความหลากหลายแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมนี้เองที่อาจทำให้การเชิดชูคำขวัญของอาเซียน ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นคือ “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” อาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้านการสื่อสารและคุณธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) สหสัมพันธ์ของการสื่อสารและวัฒนธรรมและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ของทุกชาติ มีรูปแบบและวิวัฒนาการแตกต่างกันตามพื้นที่ทางวัฒนธรรมและประเพณี แต่สิ่งหนึ่งที่คล้ายกัน คือ ความเจริญของงามที่มีพัฒนาการมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

กาลเวลาผ่านไปหลายรุ่น จึงจะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเร่งรีบ และการไม่สนใจต่อประวัติศาสตร์จะไม่สามารถมองเห็นพัฒนาการนั้นได้เลย

และนอกจากจะไม่เข้าใจวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังไม่สามารถเข้าใจวัฒนธรรมของชาติอื่นและอาจนำไปสู่การตีความที่ผิดเพี้ยน

เรื่องราวประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเสมอ”

- ลี กวน ยู

Rosaldo (1994) กล่าวว่า แนวคิดที่ว่าด้วยการสื่อสารและวัฒนธรรม (Communication and Culture) นั้นมีความสัมพันธ์กันแยกไม่ออก อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารคือวัฒนธรรม และวัฒนธรรมคือการสื่อสาร ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมซึ่งไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับประเทศหรือระดับภูมิภาค หรือระดับโลก วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิด มุมมอง การฟังและการตีความของมนุษย์ ทั้งนี้ แนวคิดการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมว่าหมายถึง การสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์หรือความแตกต่างทางด้านสังคม เศรษฐกิจเป็นสำคัญ (racial, ethnic, or socio-economic differences) ดังนั้น ในปมประเด็นด้านอัตลักษณ์ว่า เราคือใคร หรือข้อเท็จจริงเชิงประวัติศาสตร์ว่าทุกชาติมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างไร มีอคติอย่างไร สามารถสะท้อนผ่านภาษาและการสื่อสารในวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญ ทั้งนี้ นักสังคมวิทยา George Simmel (1989) ได้กล่าวว่าโดยธรรมชาติมนุษย์นั้นมักคิดว่า วัฒนธรรมของตนเองมีความโดดเด่นหรือสูงส่งกว่าวัฒนธรรมชาติอื่น (Ethnocentrism) เป็นทุนเดิม ที่สำคัญวัฒนธรรมของแต่ละประเทศจึงอาจเป็นสิ่งที่ผู้คนในวัฒนธรรมหรือสังคมนั้น ๆ รู้สึก (felt) และรับรู้ (perceived) ผ่านระบบการสื่อสารของวัฒนธรรมนั้น ๆ ใน 4 มิติหลัก ได้แก่

1. วัฒนธรรมเด่น และคนในวัฒนธรรมนั้นรู้สึกว่าเป็นวัฒนธรรมตนเองนั้นเด่นกว่า สูงส่งกว่าวัฒนธรรมอื่น ๆ
2. วัฒนธรรมเด่น แต่คนในวัฒนธรรมนั้นรู้สึกว่าเป็นวัฒนธรรมตนเองนั้นด้อยกว่าและกลับเห็นวัฒนธรรมอื่นนั้นโดดเด่น สูงส่งกว่าวัฒนธรรมตนเอง
3. วัฒนธรรมด้อยกว่า แต่คนในวัฒนธรรมนั้นรู้สึกภาคภูมิใจ ยกย่อง อัตลักษณ์ เชิดชู สงวนรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมตนเองและรู้สึกภูมิใจว่า วัฒนธรรมตนเองนั้นโดดเด่นกว่า
4. วัฒนธรรมด้อย และคนในวัฒนธรรมนั้นรู้สึกว่าเป็นวัฒนธรรมตนเองด้อยกว่า ไร้อัตลักษณ์อันสูงส่ง เจกเช่นวัฒนธรรมอื่น

ดังนั้น ความรู้สึกและความสำคัญถึงตัวตนทางวัฒนธรรมของผู้คนจึงเป็นประเด็นละเอียดอ่อนและเกี่ยวโยงกับการตีความ การพิพากษาคัดสินคุณค่าทางวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมซึ่งสะท้อนประเด็นในเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้คนที่มาจากต่างประเทศต่างวัฒนธรรม ทั้งนี้ Simmel (อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงมุมมองที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยคนแปลกหน้า (The Notion of Stranger) ครอบคลุมที่สังคมนั้นประกอบด้วยคนทีมาจากหลายวัฒนธรรมที่ในเชิงกายภาพ ผู้คนอาจอยู่ร่วมกัน แต่ในประเด็นทางจิตวิทยาแล้วกลับมีความห่างไกลกันเพราะความแตกต่างทางวัฒนธรรม (physically near, but psychologically far) อันนำมาซึ่งปัญหาทางการสื่อสารนั้น ก็ถือว่าเป็นประเด็นละเอียดอ่อนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและในมิติด้านคุณธรรมด้วย (Social, cultural, psychological and moral) ทั้งนี้ Simmel กล่าวว่า

“คนแปลกหน้า” ไม่ใช่ เป็นเพียงผู้พเนจรซึ่งจะมาในวันนี้และจากไปในวันพรุ่งนี้ โดยไร้ซึ่งจุดยืนทางโครงสร้างวัฒนธรรม ในทางตรงกันข้าม คนแปลกหน้าคือ คนที่จะมาในวันนี้ อยู่ที่นั่นในวันพรุ่งนี้ และผูกติดกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเขาที่ผู้คนในวัฒนธรรมอื่น ๆ อาจมองว่าคนแปลกหน้าอย่างไรเสียก็คือคนแปลกหน้า และเขาไม่ได้เป็นคนใน มาตั้งแต่แรกเริ่ม และเขาอาจจากไปอีก...” (หน้า 402)

อนึ่ง Leininger (1991) กล่าวถึง วัฒนธรรมนั้นอันที่จริงหมายถึงความรู้ในด้านค่านิยม ความเชื่อและวิถีชีวิต (The Knowledge of Values, Beliefs, and Life Ways) ที่สามารถเรียนรู้ แบ่งปัน เชื่อมโยง ส่งต่อระหว่างคนจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นนั้น (inter-generationally) ซึ่งวัฒนธรรมนี้จะส่งผลอย่างยิ่งยวดต่อความคิด การตัดสินใจและการกระทำใด ๆ

ในวิธีใดวิธีหนึ่งหรือรูปแบบประจำใด ๆ ของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ (Thinking, Decisions and Actions in patterns or in certain ways) โดยผ่านมิติทางวัฒนธรรมหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์ History 2) ศาสนา Religion 3) ค่านิยมและรูปแบบการแสดงออกทางวัฒนธรรม Values and Cultural Variations 4) องค์กรทางสังคม Social organization อาทิ ครอบครัว รัฐบาล โรงเรียนและ 5) ภาษา Language ซึ่งใน 5 มิตินี้ ก่อให้เกิดบุคลิกภาพประจำวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากกระบวนการทางจิตเชิงหมู่ (Collective Mental Programming) ของผู้คนที่มีการประสมการทางวัฒนธรรมร่วมกันในวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยที่ Leninger กล่าวว่า ภาษาเป็นประสบการณ์ที่โดดเด่นที่สุดทางวัฒนธรรม ที่สำคัญภาษานั้นก็เป็นภาพสะท้อนความเจริญทางสังคมและเป็นเครื่องมือในการบันทึกและถ่ายทอดวัฒนธรรม จนมีคำกล่าวที่ว่า “ภาษาต่าง มุมมองต่าง โลกทัศน์ต่าง ตามคำกล่าวที่ว่า “Our Perception of the Universes shifts from tongue to tongue” หรือการรับรู้โลกของมนุษย์ปรับเปลี่ยนไปตามภาษาและวัฒนธรรมของพวกเขาผ่านภาษาแม่ของพวกเขาเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ ภายใต้บริบทของ AEC นั้นมีการกำหนดไว้ในประเด็นด้านภาษาว่า ภาษากลางของภูมิภาคของภูมิภาค AEC ได้แก่ ภาษาอังกฤษ หรือ The Working language of AEC shall be Englishท่ามกลางความหลากหลายของภาษา ในขณะที่ประเทศไทยมีการกำหนดภาษาไทยเป็นภาษาราชการ ประเทศเวียดนามกำหนดภาษาเวียดนามเป็นภาษาราชการ ประเทศพม่ากำหนดภาษาพม่าเป็นภาษาราชการและประเทศลาวกำหนดใช้ภาษาลาวเป็นภาษาราชการ หากแต่ประเทศกัมพูชา ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาราชการ รองลงมาเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส เวียดนามและจีน ประเทศมาเลเซีย ใช้ภาษามาเลย์เป็นภาษาราชการ รองลงมาเป็นภาษาอังกฤษและจีน ประเทศสิงคโปร์ ใช้ภาษามาเลย์เป็นภาษาราชการ รองลงมาคือจีนกลาง ส่งเสริมให้พูดได้สองภาษาคือ จีนกลางและภาษาอังกฤษเพื่อการใช้ชีวิตประจำวัน ประเทศฟิลิปปินส์ใช้ภาษาฟิลิปปินและอังกฤษ รองลงมาคือสเปนจีน ประเทศอินโดนีเซีย ใช้ภาษาอินโดนีเซียเป็นภาษาราชการ รองลงมาคืออังกฤษและประเทศบรูไน ใช้ภาษามาเลย์เป็นภาษาราชการ รองลงมาคืออังกฤษจีน จึงอาจเป็นข้อสังเกตว่าในภูมิภาค AEC นั้นมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นคุณลักษณะของภูมิภาค ดังจะได้ขอกกล่าวถึงในลำดับถัดไป

3) พหุนิยมทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาคมเศรษฐกิจแห่งอาเซียน

เมื่อกล่าวถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) องค์กรยูเนสโก (2001) มีการกำหนดพันธกิจขององค์กร เพื่อเสริมความเข้าใจในประเด็นด้านการอนุรักษ์ (Preservation) และการส่งเสริมวัฒนธรรมในบริบทของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (multi-cultural cultures) ผ่านประกาศสาถกยูเนสโกว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) อันหมายถึง คุณลักษณะของวัฒนธรรมที่หลากหลายหรือแตกต่างกันเมื่อเทียบกับวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว (mono or single culture) การเคารพในความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมและในภูมิภาคที่มีความเฉพาะเจาะจงหรือในสังคมแบบองค์รวม (Holistic) ดังนั้น ความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) จึงหมายถึง แนวคิดว่าด้วยการยอมรับและเคารพความหลากหลายต่อสิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานของแต่ละวัฒนธรรม อันได้แก่ ลักษณะประจำชาติ หรือบุคลิกภาพพื้นฐาน มโนทัศน์ เวลาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ พื้นที่ ภาษา ภาษาท่าทาง ค่านิยม เป็นสำคัญอันเนื่องมาจากว่าทุกประเทศล้วนมีประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ยังแสดงถึงรากเหง้า เผ่าพันธุ์ของชนชาตินั้น ๆ และยังเป็นกรอบอ้างอิง (frame of reference) สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม ดังนั้นการเปิดกว้างในการเข้าถึงความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมถือเป็นบทเรียนที่ทรงคุณค่าสำหรับการดำเนินตามวิถีการใช้ชีวิตของมนุษย์ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งความเป็นพหุวัฒนธรรมถือเป็นข้อเท็จจริงแห่งยุคศตวรรษที่ 21 นั้น สิ่งนี้เองสามารถสะท้อนได้จากเสาต้นที่ 2 ของ ASCC

นั้นจะมุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ ASEAN นั้นเน้นส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคมและเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ จากหน้าประวัติศาสตร์ของประเทศทั้ง 10 ของประชาคม AEC นั้น จากประวัติศาสตร์ของภูมิภาค กล่าวคือ ภูมิภาคนี้มีชื่อเดิมคือ กลุ่มอินโดจีน (Indo-China) ซึ่งแสดงถึงอารยธรรมดั้งเดิม คือ จีนและอินเดีย โดยที่อิทธิพลของจีนมีในด้านของอิทธิพลทางการค้าและวิถีทางการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนค่านิยมของความสัมพันธ์ทางสังคม (Social linkages) สมานฉันท์ทางสังคม (Social Harmony) ศักดิ์ศรีหน้าตา (Face) และความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนการพึ่งพิง พึ่งพาและการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Reciprocal Obligation) ส่วนของประเทศอินเดียนั้นจะแผ่อิทธิพลทางด้านวัฒนธรรม ภาษาและการปกครองเป็นหลัก ทั้งนี้ ในกลุ่มประเทศของ AEC นั้นสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มสามวัฒนธรรมหลัก ได้แก่

1) กลุ่มประเทศแห่งอารยธรรมลุ่มน้ำโขง (The Mekong Culture หรือแม่น้ำดานูปตะวันออก) นั้นประกอบด้วยกลุ่มประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ได้แก่ กลุ่มประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนามและไทยซึ่งมีลักษณะของการมีมรดกร่วมในอนุภูมิภาค อาทิ ภาษา ศาสนา นาฏศิลป์และประเพณีที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ ภูมิภาคต่าง ๆ ในแถบอนุภูมิภาคแห่งนี้ ได้มีการพัฒนาการทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องชัดเจน โดยการพัฒนาที่มีความเหมือนและแตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัย สิ่งแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง แต่ยังคงความมีอัตลักษณ์ (Identity) ความเป็นตัวตน (Self) ความเป็นชนชาติ (Ethnicity) ที่เหนียวแน่นด้วยคุณธรรม ความเชื่อดั้งเดิม การรับเอาพุทธศาสนาในเวลาต่อมา สิ่งเหล่านี้ส่งผลถึงวิถีชีวิตที่งดงาม มีระเบียบของชีวิตที่ชัดเจนและมีการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมที่สื่อถึงความเชื่อและค่านิยมดังกล่าว ภูมิภาคนี้และศิลปวัฒนธรรมทั้งหลายได้ผ่านกระบวนการวิวัฒนาการจนกลายเป็นแอ่งอารยธรรมลุ่มน้ำโขงที่ทรงคุณค่าอารยธรรมลุ่มน้ำโขงมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มากกว่า 1,000 ปีก่อกำเนิดศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าและสุนทรีย์ภาพที่มีอัตตลักษณ์ ท่ามกลางกระแสความผันแปรทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองระหว่างรัฐต่อรัฐ เมืองต่อเมือง ชุมชนต่อชุมชน บนความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์และเครือญาติที่ผสมผสานอย่างกลมกลืนเป็นเอกภาพบนความหลากหลาย ในดินแดนที่เป็นแอ่งอารยธรรมที่เรียกว่า "ลุ่มน้ำโขง"

2) กลุ่มวัฒนธรรมภายใต้อิทธิพลศาสนาอิสลามเป็นหลัก ได้แก่ ประเทศ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไนและสิงคโปร์ (แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศสิงคโปร์นั้นเองก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในเชิงศาสนาคือประกอบด้วยผู้นับถือศาสนาพุทธประมาณ 50% อิสลาม 15% คริสต์ 15%และอเทวนิยมอีก 15% (Atheism) และวัฒนธรรมภายในประเทศของตนเองหากแต่ผูกพันทางประวัติศาสตร์ประเทศกับมาเลเซีย)

3) ประเทศเดียวที่ได้รับอิทธิพลจากคริสต์ศาสนา เป็นสำคัญ ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์

ทั้งนี้ Rosaldo (อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่ว่าด้วย ปฏิสัมพันธ์นิยมทางวัฒนธรรมหรือ Cultural Relativism ว่าหมายถึงแนวคิดปรัชญาเชิงระเบียบวิธีทางสังคมวิทยาที่สะท้อนแนวคิดว่าการมุ่งประเมินวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้นสมควรจะได้รับการประเมินจากชุดค่านิยมชนบพทัศนทางพฤติกรรมของวัฒนธรรมนั้นๆและไม่ควรใช้เกณฑ์ทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมอื่น ๆ ในเชิงตัดสินซึ่งประเด็นนี้ถือเป็นความท้าทายในการตีความประเมินอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม หากในบางประเด็นที่เป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนไหว อาทิ ในเชิงคุณธรรมศีลธรรมก็อาจจำเป็นต้องอิงกับแนวคิดที่ว่าด้วย Soft Relativism คือเป็นปฏิสัมพันธ์นิยมทางวัฒนธรรมแบบอ่อนคือ ยังจำเป็นต้องอิงเกณฑ์บางประการที่ได้รับการยอมรับจากสากลในวงกว้างและไม่มุ่งมองยึดเอาวัฒนธรรมของตนเองเป็นตัวตัดสินแต่เพียงประการเดียว ทั้งนี้ ยังได้กล่าวว่าในการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมโลก มนุษย์ในสังคมควรยอมรับว่า มนุษย์มักมองเห็นวัฒนธรรมของตนเองดีกว่าวัฒนธรรมอื่น ๆ ตามแนวคิดของการใช้วัฒนธรรมตนเองเป็นศูนย์กลางในการประเมินวัฒนธรรมอื่น ๆ หรือ "Ethnocentrism" ที่สอดคล้องกับ Simmel ตามที่ได้กล่าวถึงก่อนหน้านั้น ทั้งนี้ Ruggiero (1973) ได้นำเสนอแนวคิดที่ค่อนข้างคลาสสิกในการที่ปัจเจกในวัฒนธรรมต่าง ๆ สามารถเอาชนะแนวโน้มแห่ง Ethnocentrism ได้ หากนำแนวทางสามระดับนี้ไปประยุกต์ใช้ในการประพจน์ปฏิบัติในการประเมินวัฒนธรรมอื่น ได้แก่

ประการที่หนึ่ง ควรศึกษาบริบททางวัฒนธรรมในที่ที่การกระทำและรูปแบบปฏิบัติต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้น (Study the cultural context in which the action occurs)

ประการที่สอง ควรกำหนดบริบทที่สิ่งแวดล้อมทางเวลา สถานที่และเงื่อนไขแห่งสภาพแวดล้อมของพฤติกรรมนั้น ๆ (Determine the circumstance of time, place, and conditions surrounding it)

ประการที่สาม ควรเรียนรู้ถึงเหตุผลที่รองรับการเกิดขึ้นของพฤติกรรมนั้น ๆ และค่านิยมในเชิงคุณธรรมที่พฤติกรรมหรือรูปแบบปฏิบัตินั้นสะท้อน (Learn the reasoning that underlines it and the moral value it reflects)

นอกจากนี้ Edward Said (1993) กล่าวว่า ในการวิเคราะห์วัฒนธรรมนั้นต้องยอมรับความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมโดยมุมมองในการมองวัฒนธรรมนั้นมีความสลับซับซ้อนและละเอียดอ่อน แม้ในความเหมือนก็มีความแตกต่างและในความแตกต่างก็มีความคล้ายคลึงซึ่งเป็นสิ่งที่อนุমানหากปัจเจกในสังคมมุ่งส่งเสริมความเข้าใจต่อความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ Said กล่าวว่า เช่น “There is no single Islam, but Islams “ ซึ่งถอดความและขยายความเป็นภาษาไทยได้ว่า

“อันที่จริง มันไม่อยู่หรือกึ่งความเป็นอิสลามแต่แบบเดียวหรือเป็นหนึ่งเดียวโดยไม่มี ความแตกต่าง สิ่ง ที่ปรากฏคือ ลักษณะความหลากหลายแสดงความเป็นพหุแห่งอิสลาม”

ทั้งนี้ อลิสา หะสาเมาะ (2554, หน้า 200) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการยอมรับความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมมุสลิมในประเทศไทยว่า

“หากพิจารณาในแง่ของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันของรัฐไทยที่พยายามกดทับวัฒนธรรมอื่น การที่รัฐไม่เคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่าสามารถก่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมมากกว่าก่อให้เกิดภัยสังคมซึ่งพิจารณาได้จากนโยบายความมั่นคงแห่งชาติว่า ความแตกต่างคือปัญหาของความไม่มั่นคง”

ซึ่งประเด็นนี้สามารถสอดคล้องกับข้อเขียนของ นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2550) ที่สะท้อนข้อเท็จจริงที่มีต่อวัฒนธรรมของชุมชนสยามในประเทศมาเลเซีย (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2550)

โดยกล่าวว่า

“กลุ่มชาติพันธุ์สยามในเขตคุ่มปัดเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของมาเลเซีย มีวัฒนธรรมประเพณีเช่นเดียวกับคนไทย และในขณะเดียวกัน ประเพณีวัฒนธรรมส่วนใหญ่ก็มีความใกล้เคียงกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นเดียวกัน และเป็นชุมชนที่มีลักษณะจำเพาะของตัวตนทางวัฒนธรรมอยู่ในหลายลักษณะ ทั้งที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม ระบบการผลิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม กลุ่มชาติพันธุ์สยามซึ่งมีเพียง 1 เปอร์เซนต์ของประชากรทั้งหมดในกลันตันและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเองและศาสนาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งยังมีการขับเคลื่อนกลไกทางศาสนาได้อย่างมั่นคง ทั้งนี้ คณะสงฆ์ในกลันตันซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นตำแหน่งสูงสุดนั้นมีบทบาทสำคัญต่อพระสงฆ์ในกลันตันเป็นอย่างยิ่ง ในขณะเดียวกันคณะสงฆ์ในกลันตันมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมต่อกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสยามกับสถาบันกษัตริย์ของรัฐกลันตัน และยังสร้างความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาด้วย”

ทั้งนี้ สิดา สอนศรี (2554, มติชน) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับอนาคตของ AEC ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยว่า

“สุดท้าย พวกเราอาเซียนหยุดทะเลาะกัน แล้วมาสร้างอาเซียนร่วมกัน โดยเลิกดูถูกดูแคลนซึ่งกันและกันทั้งทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม และให้เรารู้เคราะห์ประเทศเพื่อนบ้านถึงจุดแข็งจุดอ่อนให้ลึก ๆ ศึกษาประเพณีวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง ไม่ฉาบฉวย รวมทั้งเลิกคิดว่า ไทยเก่งกว่าประเทศเพื่อนบ้านได้แล้ว เพราะนั่นจะทำให้เราลืมตัวและเอาสิ่งที่ดี ๆ ของประเทศไทยกลับคืนมาไม่ได้”

จึงอาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรมและการสื่อสารนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และวัฒนธรรมของสังคมโลกนั้นก็ล้วนแสดงความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งต้องการการรอบความคิดเชิงปรัชญาเชิงประยุกต์ว่าด้วยความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์สังคมนั้นควรมีการพัฒนาทัศนคติ ความรู้และทักษะทางสังคมในการสื่อสารเปิดรับ ยอมรับ และเคารพความแตกต่างและความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมต่างๆในโลก

การวิเคราะห์เชิงอุปนัยและข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎี (Inductive Analysis and Theoretical Assertions)

ในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีหรือ Theoretical Assertions รวมแปดประการจากการที่ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์มุมมองของ Luckmann และ Habermas ที่เกี่ยวข้องกับสหสัมพันธ์ว่าด้วยประเด็นความรู้ คุณธรรมและการสื่อสารเพื่อใช้ในการนำเสนอข้อเสนอบทความ (Assertions) ในการตีความเกี่ยวกับความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรมแห่งอาเซียน โดยขอเสนอเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ข้อเสนอประมวลความคิดประการเชิงทฤษฎีที่หนึ่ง (The First Theoretical Assertion)

การเสนอให้มุ่งมองคุณธรรมในเชิงคุณภาพของมนุษย์ที่ใช้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมเพื่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ส่วนปัญหาในเชิงคุณธรรมใด ๆ ก็ตาม (Moral Problems) นั้นล้วนสะท้อนในประเด็นที่เชื่อมโยงกับความศรัทธาหรือวิกฤติศรัทธาที่มีต่อศักยภาพของมนุษย์และเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์ในระดับที่เป็นสากล (Global Meaning) โดยเฉพาะการเปิดรับข้อเท็จจริงว่ามนุษย์ในสังคมทุนนิยมตอนปลายอาจมีสติสัมปชัญญะและความสามารถในการตรวจสอบตนเองน้อยลง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสามารถในการทำความเข้าใจ การวิเคราะห์ สังเคราะห์และการประเมินกระบวนการของการสร้างธรรมาภิบาลหรือแก่นของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม (Thematization on Morality) ในสังคมต่างๆ รวมถึงประเด็นของบทบาทของการสื่อสารเชิงคุณธรรมที่มีลักษณะเป็นพลวัตรในการสร้างธรรมาภิบาล (Thematizing) เกี่ยวกับคุณธรรมและพลวัตรเกี่ยวกับการตีความเกี่ยวกับคุณธรรม (Moralizing) ในสังคมโลกที่มีลักษณะเป็นพลวัตรเช่นเดียวกันและมักปรากฏว่าจะเน้นภาคเศรษฐกิจนำและขับเคลื่อนเป็นสำคัญ ดังนั้น ในการวิเคราะห์ประเด็นด้านคุณธรรม การมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเสาที่สองของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน อันได้แก่ เสาของ ASCC ซึ่งเป็นเสาแห่งสังคมวัฒนธรรมนั้นจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเสาอีกสองต้นอันได้แก่ เสาของความมั่นคงและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสาแห่งเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากว่าเสาต้นที่สองนี้เองที่เป็นรากเหง้าก่อกำเนิดของการ

สร้างระบบการสร้างตรรกะทางคุณธรรมศีลธรรมในสังคมมนุษย์ต่างๆขึ้นมาจากวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แห่งวิถีชีวิตของตนเอง ดังนั้น คุณธรรมจึงมีสถานภาพเป็นรัฐธรรมนู่ว่าด้วยการสร้างระบบศีลธรรมคุณธรรมขึ้นมาในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์ผ่านระบบการสื่อสารเชิงคุณธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่สำคัญ คือ ภาวะมัดระวังการประเมินคุณธรรมจากมุมมองของลัทธิคุณธรรมแบบสุดโต่ง (Moralism) ที่ขาดความยืดหยุ่น ขาดความเข้าใจในภูมิวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศอย่างถ่องแท้และเน้นการกล่าวหาตำหนิโทษโดยไม่ตรวจสอบตนเอง

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่สอง (The Second Theoretical Assertion)

แนวคิดที่ว่าด้วยชีวิตที่ดีบนฐานของแนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมนั้นไม่ได้มีจุดกำเนิดมาจากปัจเจก หากแต่เกิดจากการสร้างร่วมกันผ่านอัตวิสัยร่วม (Inter-subjectively constructed) ของผู้คนในสังคมภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ทางการสื่อสารและการกระทำของการสื่อสาร (Communicative Interaction) ผ่านกระบวนการทางสังคมที่สลับซับซ้อนทั้งการคัดสรร ชำรงรักษาและส่งต่อ (selected, maintained, and transmitted) จากรุ่นสู่รุ่นนับหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็น “ชนบเชิงประวัติศาสตร์” หรือ Historical Traditions ที่ผ่านการครุ่นคิดพิณิจนึ่ไตรตรองของผู้คนในสังคมต่อความหมายของการมีชีวิตที่ดีบนฐานของคุณธรรมนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการศึกษาพิจารณาคุณธรรมในเชิง “สัมพัทธนิยมแบบอ่อน” (Soft Cultural Relativism) ที่ไม่มองข้ามหลักการในการประเมินวัฒนธรรมโดยอิงกับบริบทของชนบเชิงประวัติศาสตร์ในสังคมแต่ละสังคม หรือในแต่ละวัฒนธรรม หากแต่ในขณะเดียวกันก็สามารถอิงกับเกณฑ์สากลที่เป็นเสมือนหลักการกลางในการที่นานาประเทศจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นเอกภาพและจำต้องอาศัยการสื่อสารเชิงคุณธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจและข้อตกลงที่ตีร่วมกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมนั้นถูกผูกโยงเข้ากับบริบททางวัฒนธรรมเพื่อเข้าถึงความหมายของคุณธรรม/ความขัดแย้งทางคุณธรรมในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Moral Communication in Intercultural Communication) เป็นสำคัญ ดังนั้นการเรียนรู้เปิดกว้างในการศึกษาหน้าประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติในกลุ่ม AEC อย่างไม่ผิวเผินจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนคุณธรรมพึงกระทำอันเป็นฐานของการได้มาซึ่งความรู้ การบูรณาการความรู้และการประยุกต์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและคุณธรรม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับ การศึกษาวัฒนธรรมแห่ง AEC ในเชิงพลวัตที่สามารถสะท้อนวิวัฒนาการแห่งการปรับเปลี่ยนหรือการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทำวัฒนธรรม (Culturing) ในแต่ละประเทศอย่างแท้จริงมากกว่าการมองวัฒนธรรมแบบตายตัวไร้การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้มาซึ่ง “การจัดระเบียบทางคุณธรรม” (Moral Order) ร่วมกันและการส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนแห่ง AEC ที่ดีมีคุณธรรมกันนั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนฐานของปัทสนาชุมชนและวัฒนธรรมซึ่งท้ายที่สุดจะกลายเป็น “การจัดระเบียบทางการสื่อสารปฏิสัมพันธ์” (Interaction Order) ระหว่างสิบประเทศสมาชิกเป็นสำคัญ

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่สาม (The Third Theoretical Assertion)

แม้ในความเป็นจริง จากคำขวัญของ AEC จะเน้นการเชิดชูคำขวัญ “หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” แต่บ่อยครั้งที่มองวัฒนธรรมในแง่ของความหลอมรวมกลมกลืน (Homogeneity) มากกว่าจะยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่าในทุกวัฒนธรรมนั้นล้วนมีความขัดแย้งไม่ลงรอยและความหลากหลาย (Conflicts, Dissents, and Diversity) ภายในวัฒนธรรมนั้นๆซึ่งขอ

กล่าวอ้างแนวคิดของ Said ว่า “*There is no single Islam, but Islams*” ซึ่งหมายถึงการมองอย่างพหุเชิงวิเคราะห์ว่า เมื่อกล่าวถึงคำว่าอิสลามนั้น ก็ไม่ได้มีอิสลามแต่เพียงแบบเดียวในโลกนี้ แต่อันที่จริงกลับมีอิสลามที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามปมทางประวัติศาสตร์ทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติและรัฐ ดังนั้น ความหลากหลายจึงเป็นความจริงสำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเพณี ศาสนา การสื่อสารและชาติพันธุ์ การสื่อสารเชิงคุณธรรมนั้นพึงสนับสนุนส่งเสริมการสื่อสารเสนาสร้าง “พื้นที่แห่งสาธารณะ” หรือ “Public Sphere” บนหลักการการชื่นชมความเหมือนและยอมรับความแตกต่างร่วมกันหรือที่เรียกว่า “Dialogues of Differences” หรือสุนทรียสนทนาบนความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้น ประเทศทุกประเทศในกลุ่มAECจึงควรที่มีความสามารถในการพัฒนาความเข้าใจที่ซับซ้อน (Complex Understandings) มากขึ้นเกี่ยวกับสถานะภาพของความเป็นAEC โดยเฉพาะการ จัดวางตำแหน่งตำแหน่งแต่ละประเทศ (Placing) การจัดวางชาติพันธุ์ (Racing) การสร้างความแตกต่าง (Differing) และการสร้างวาทกรรม (Discoursing) ร่วมกันและระหว่างกันที่สามารถสะท้อน “Lifeworld” หรือโลกแห่งชีวิตของแต่ละประเทศอันประกอบด้วยวัฒนธรรม สถาบันทางสังคมและอัตลักษณ์ของปัจเจกในสังคมวัฒนธรรมนั้นมากกว่าการติดฉลาก (Labelling) ตามกรอบความคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการตีความของภูมิภาค AEC ในเชิงของชาติพันธุ์และสัญชาติเชื้อชาติ (Ethnicity & Race) แต่เพียงมิติใดมิติหนึ่งเดียว ดังนั้น การสนับสนุนการกระทำบนหลักการของสุนทรียสนทนาว่าด้วยความแตกต่างหลากหลาย (The Praxis of Dialogues of Differences) จึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำร่วมกันของสมาชิกกลุ่มประเทศAECเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา (Theoria) ที่สามารถเพิ่มมุมมองหรือแง่มุมในการวิเคราะห์สังเคราะห์วัฒนธรรมของตนเองและของผู้อื่น

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่สี่ (The Fourth Theoretical Assertion)

แต่เดิม ทฤษฎีทางจริยศาสตร์และคุณธรรมนั้นระบุว่าการกำหนดว่าอะไรดี (What is Good?) นั้นมักมาจากวัฒนธรรม (Culture) และชีวิตตามวิถีกลุ่ม (Collective) เป็นสำคัญ หากจากมุมมองของ Habermas เมื่อกล่าวถึงวาทกรรม (Discourse) และปทัสถานของวาทกรรมเชิงคุณธรรม (Norms of Moral Discourse) นั้นให้มุ่งมองสหสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมสามรูปแบบอันได้แก่ ระดับพุทธิปัญญา ระดับปทัสถานและระดับสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหน้าที่ของการสื่อสารที่กลายเป็นวาทกรรมในการจรรโลงสังคม ทั้งนี้ ปทัสถานของวาทกรรมเชิงคุณธรรมอาจมาจากการนำเอามโนทัศน์เชิงพุทธิปัญญาและเชิงปทัสถานของความถูกต้องความดีความเลวนั้นมาเป็นปัจจัยนำเข้า (Inputs) สู่กระบวนการแห่งวาทกรรม (Discursive Processes) ระหว่างสังคมที่อาจมีความคิดเห็นแตกต่าง (disagreement) และให้ความสำคัญต่อประเด็นละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรมหรือแนวคิดหรือชุดความคิดเห็นใด ๆ ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งหรือข้อพิพาท (Conflicts or Disputes) ระหว่างสังคมต่าง ๆ เพื่อจะได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกัน (Agreement) ซึ่งในท้ายที่สุดจะเป็นตัวกำหนดผลลัพธ์ว่าสิ่งใดถูกต้องหรือไม่ ดังนั้น ภายใต้กรอบของAECจำเป็นที่ต้องเน้นการให้สมาชิกแต่ละประเทศนั้นให้ความสำคัญกับกระบวนการแห่งวาทกรรมในการสานเสนาหาเพื่อได้มาซึ่งข้อตกลงใด ๆ ร่วมกัน โดยไม่ใช้วิธีการแบบอำนาจนิยมหรือใช้อำนาจเช่น การใช้มาตรการข่มขู่ (threats) ใด ๆ อันเนื่องมาจากAECนั้นเน้นการสร้างสังคมบนฐานแห่งแนวคิดที่ว่าด้วยประชาธิปไตยซึ่งบทความวิจัยนี้เสนอว่าบรรยากาศควรเน้นการให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบสานเสนาหาหรือดำริไตร่ตรอง (Deliberative Democracy) เป็นหลักการกลางผ่านกระบวนการใช้ตรรกะเหตุผลทางการสื่อสารที่ดี

(Communicative Rationality) ซึ่งทุกประเทศพึงให้สัตยาบันในรองรับหลักการที่ความสำคัญกับวาทกรรมในฐานะเครื่องมือทางการสื่อสารดังกล่าวร่วมกัน

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่ห้า (The Fifth Theoretical Assertion)

การมองในเชิงการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในฐานะที่ส่งเสริมการสร้างกระบวนการในการสร้างความหมายและการตีความมากกว่าการส่งสาร (Interpretation, not Transmission) นั้นตั้งอยู่บนระบบของวัฒนธรรมทั้งสิ้น ทั้งนี้ จากมุมมองของ Habermas นั้นในหนังสือเรื่อง “สติสัมปชัญญะแห่งคุณธรรมและการกระทำทางการสื่อสาร” หรือ *Moral Consciousness and Communicative Action* นั้นนำเสนอแนวคิดของคำว่า “พหุนิยม” หรือ Pluralism ที่เกี่ยวข้องกับ ความชอบธรรม (Legitimacy) ของแนวคิดที่ว่าด้วยความหลากหลายแห่งพหุนิยมของชุมชนและประชาชน ทั้งนี้ ในการมอง AEC นั้นควรมองในฐานะที่เป็น “ชุมชนวาทกรรม” หรือ The Discourse Community ซึ่งควรเคารพหลักการของจริยธรรมของวาทกรรมและกฎแห่งการใช้เหตุผล (Discourse Ethics and the Rules of Reason) ในฐานะเป็น ปทัสถานร่วมกันของภูมิภาคบนสภาพเงื่อนไขแห่งประชาธิปไตย หากแต่ AEC ในฐานะชุมชนวาทกรรมนี้ก็อาจพิจารณาจัดตั้งระบบปทัสถานของวัฒนธรรมแห่งวิถีชุมชนของตนเองโดยให้ความเคารพต่อการสงวนรักษา (Preservation) วัฒนธรรมรากเหง้าของตนและปรับให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมกลางของภูมิภาค AEC ที่ประกอบด้วยมชุมชนที่มีความหลากหลายแตกต่างและลักษณะร่วมบางประการทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตด้วย โดยเฉพาะหากต้องเกี่ยวข้องกับประเด็นในเชิงจริยธรรม (Ethical Issues) ที่สะท้อนสติสัมปชัญญะทางคุณธรรม (Moral Consciousness) ของสังคมและปัจเจกในสังคมนั้นๆ ด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่ว่าด้วย **“Ideal Speech Situation”** หรือสถานการณ์แห่งความเป็นอุดมคติทางวาทะซึ่งต่อกัยความเท่าเทียมและอิสรภาพ (Equality and Freedom) ไปพร้อม ๆ กัน นั่นก็คือการให้อิสรภาพแก่ทุกชุมชนในการเข้าร่วมแสดงวาทกรรม (Freedom to participate in the discourse) ในการแสดงทัศนคติ ความต้องการของชุมชนวัฒนธรรมนั้นอย่างเท่าเทียมรวมถึงการให้อิสรภาพจากการไม่ถูกบีบบังคับในทุกรูปแบบ (Freedom from Coercion) ต่อการกระทำทางการสื่อสารหากอยู่ในกรอบสัตยาบันร่วมกันของชุมชนวาทกรรมแห่ง AEC ในการรักษาไว้ซึ่งภราดรภาพ (Solidarity) ของภูมิภาค ดังนั้น การให้ความสำคัญกับกระบวนการการร่วมสร้างวาทกรรมแห่งการอธิบาย วาทกรรมในเชิงแนวคิดทฤษฎีบนหลักการเหตุผลที่ถูกต้องและที่สำคัญคือ วาทกรรมในเชิงประยุกต์ (Explicative Discourse, Theoretical Discourse and Practical Discourse) ที่เน้นถึงรูปแบบการสื่อสารที่พร้อมจะเปิดกว้างต่อความสามารถในการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อระบบความคิดต่างๆ ที่ครอบงำสังคม อาทิ ระบบความเชื่อที่ได้รับการจัดเป็นแก่นเรื่อง (Thematized) โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมศีลธรรม ตามกฎ

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่หก (The Sixth Theoretical Assertion)

การสื่อสารเชิงคุณธรรมนั้นสามารถแสดงถึง อำนาจแห่งการกระทำทางการสื่อสาร **(Communicative Power)** ซึ่งภายในตัวมันเองนั้นมีความเชื่อมโยงกับตรรกะเหตุผลทางการสื่อสาร

(Communicative Rationality) ที่ต้องมีลักษณะของการสนทนา (Dialogical or Communicative) เพื่อให้ได้มาซึ่งตรรกะเหตุผลร่วมกันเป็นสำคัญ ดังนั้น ในการธำรงรักษากฎภูมิภาคแห่งAECนั้นควรร่วมกันสร้างสรรค์และเคารพวิชาการใช้ตรรกะเหตุผลทางการสื่อสารที่ประกอบด้วยชุดเหตุผลและเนื้อหาเชิงพหุปัญญา

(Cognitive Content) ที่หยั่งรากในโครงสร้างทางการสื่อสารแบบอัตวิสัยร่วม (Intersubjective Structure of Communication) ซึ่งประเด็นนี้หมายถึงว่า การที่สมาชิกแห่ง ASEAN ทั้งสิบประเทศจะได้มาซึ่งความเข้าใจร่วมกันนั้นจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องในการเป็นภาควิธีร่วมในการสะท้อนย้อนความคิดตรวจสอบความคิด (Reflection Continuation) ต่อการกระทำต่างๆที่เกิดขึ้นในภูมิภาคหรือต่อสังคมโลกร่วมกันซึ่งสิ่งนี้เองคือสิ่งที่ Habermas เชื่อว่าอำนาจในเชิงการเมืองทั้งหมดทั้งสิ้นนั้นล้วนก่อกำเนิดจากอำนาจของการกระทำทางการสื่อสารของประชาชน (All political power derived from the *communicative power* of citizens) เป็นสำคัญผ่านกฎของตัว D หรือ Principle D ของ Habermas ซึ่งกล่าวไว้ว่า “ปทัสฐานที่จะได้รับการพิจารณาว่ามีความมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อได้รับการอนุมัติจากบุคคลทั้งหมดที่ได้รับผลกระทบในฐานะของผู้มีส่วนร่วมในการสร้างวาทกรรมอย่างมีเหตุผลร่วมกัน”

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่เจ็ด (The Seventh Theoretical Assertion)

ความรู้ในเชิงประยุกต์ผ่านการกระทำทางการสื่อสาร (**Practical Knowledge on Communicative Action**) และความรู้ในการปลดแอกมนุษย์ออกจากการถูกคิอบงำในลักษณะต่างๆ (**Emancipatory Knowledge**) โดยเห็นการตรวจสอบสร้างความเข้าใจและสร้างความรู้เกี่ยวกับตนเอง (**Self-Knowledge**) ถือเป็นความรู้ในเชิงคุณธรรมซึ่งมนุษย์ในสังคมปัจจุบันควรให้ความสำคัญ ทั้งนี้ Habermas ให้มุมมองว่า สังคมโลกนั้นกำลังเกิดวิกฤติทั้งในประเด็นของความเป็นพหุนิยมและสติสัมปชัญญะแห่งประวัติศาสตร์ขัดแย้งกัน (**Global society in crisis with the conflicting pluralism and historical consciousness**) และที่สำคัญ วิกฤตินั้นจะเกิดหากสังคมล้มเหลวในการตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคลหรือเมื่อสังคมนั้นมีความพยายามในการครอบงำหรือฉวยประโยชน์จากการครอบงำปัจเจกบุคคล หรือก็ตกกันไม่ให้บุคคลได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งHabermas นั้นมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับระดับปัจเจกบุคคลและสมรรถนะในการสื่อสารของบุคคล ดังนั้นในการที่ปัจเจกในสังคมสามารถตอบสนองกับวิกฤติในชีวิตและทางสังคมรวมทั้งสามารถเผชิญ วิกฤติทางการสื่อสารเชิงคุณธรรมนั้นจำเป็นต้องการประยุกต์กระบวนการของการใช้ตรรกะเหตุผลทางการสื่อสาร (**Communication Rationality**) มาใช้ในการสนทนา (**Dialogical or Communicative**) ระหว่างกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการได้มาซึ่งความเข้าใจในตรรกะเหตุผลทางการสื่อสาร ดังนั้น ประเทศทั้งสิบแห่งภาคีAECควรทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวและนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างความเข้าใจร่วมกันผ่านกระบวนการแบบสนทนา (**Deliberative Process**) เพื่อการตัดสินใจแบบเน้นการได้มาซึ่งฉันทามติ (**Consensus Decision**) ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และสันติ

ข้อเสนอประมวลความคิดเชิงทฤษฎีประการที่แปด (The Eighth Theoretical Assertion)

ความรู้ คุณธรรมและการสื่อสาร (**Knowledge, Morality, and Communication**) ต่างยึดโยงสัมพันธ์กันและกันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยไม่พึงวิเคราะห้สังเคราะห์มิติหนึ่งมิติใดไป ดังนั้น การทำความเข้าใจและเคารพในความ เป็นพหุวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศใน AEC ถือเป็นฐานความรู้ที่สำคัญก่อนนำไปวิเคราะห์

สังเคราะห์ ประยุกต์และประเมิน (Analysis, Synthesis, Application, and Evaluation) ระบบความเชื่อมโยงของกระบวนการทำวัฒนธรรมแห่งการสื่อสารและคุณธรรมในเชิงภูมิภาค (The Interrelation System of the Culturing of Communication and Morality Cultures) ที่ให้ความสำคัญกับความเข้าใจในคุณค่าของอัตลักษณ์ของความหลากหลายทางสังคมของAEC (The Identities of the Plural Societies of AEC) อย่างแท้จริงและพร้อมเปิดกับต่อแนวคิดของการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (The Shifting Identities) ตามวาทกรรมร่วมสมัย

บทสรุปสุดท้ายภายใต้กรอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากบทความนี้จะเห็นได้ว่ากรอบมโนทัศน์ของแนวคิดที่ว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของความรู้คู่คุณธรรมนั้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับมุมมองเชิงแนวคิดทฤษฎีของนักคิดต่างประเทศระดับโลกทั้งสองท่านได้แก่ Luckmann และ Habermas ที่บทความวิจัยนี้ได้นำเสนอมุมมองแนวคิดทฤษฎีที่เชื่อมโยงระหว่างการสื่อสาร คุณธรรมและความรู้ เป็นสำคัญ นอกจากนี้ บทความนี้ยังได้นำแนวคิดนั้นมาทำการวิเคราะห์เชิงอุปนัยเพื่อนำมาใช้ในการสร้างข้อเสนอการประมวลความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Assertions) จากมุมมองของนักวิจัยรวมแปดประการเพื่อใช้ในการสร้างฐานความเข้าใจเชิงวิพากษ์ต่อความเป็นพหุวัฒนธรรมของภูมิภาค AEC อาจกล่าวสรุปได้ว่า เงื่อนไขว่าด้วยความรู้คู่คุณธรรมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นทรงคุณค่าและมีความเป็นสากลและสามารถนำไปประยุกต์ได้กว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับศาสตร์ทางการสื่อสารและแนวคิดที่ว่าด้วยการสื่อสารเชิงคุณธรรมและการกระทำของการสื่อสารในสังคมเป็นสำคัญ

การอ้างอิงและบรรณานุกรม

Brinkmann, J. (2002). Business ethics and intercultural communication. Exploring the overlap between the two academic fields.

Intercultural Communication, ISSN 1404-1634, issue 5. Retrieved on May 20th, 2013 from <http://www.immi.se/intercultural/>

Critical Hermeneutics. (2011). *Habermas and Social Identity*. Retrieved July 11th, 2014 from <http://criticalhermeneutics.com/>

Englund, T. (2006). Jurgen Habermas and education. *J. Curriculum Studies*, Vol. 38, No. 5, pp. 499-501.

Flynn, J. (2012). Communicative power in Habermas' theory of democracy. *European Journal of Political Theory*,

Sage: London, Thousand Oaks and New Delhi. Online Source: DOI:10.1177/1474885104045914

Gaspar, C. (1999). Habermas ' theory of communicative action, *Philippines Studies*, Vol.47, No. 3, pp. 407-425.

Habermas, J. (1968). *Knowledge and Human Interests*. Cambridge: Polity.

Habermas, J. (1981a). New Social Movement, *Telos*, 49: 33-37.

Habermas, J. (1981b). *Moral Consciousness and Communicative Action*. MCCA. <Http://www.msu.edu/user/robins11/habermas/main.htm>.

Accessed May, 2014.

Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society*,

Beacon Press, Boston, MA.

Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action Volume II: Systems and Lifeworld*, Cambridge: Polity.

Habermas, J. (1988). *Legitimation Crisis*. Cambridge: Polity.

Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy*.
Trans. W. Rheg.

Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, J. (1998). *On the Pragmatics of Communication*, Cambridge, Mass: MIT Press.

Hak Joon Lee. (2006). *Review of Covenant and Communication: A Christian Moral Conversation with Jurgen Habermas*,

Lanham, MD: University Press of America.

Luckmann, T. (1995). On the intersubjective constitution of morals. In Steven Galt Crowell (Ed.), *The Prism of the Self*:

Philosophical Essays in Honor of Maurice Natanson. Dordrecht, Boston, London, 73-92.

Luckmann, T. (2002). Moral communication in modern societies. *Human Studies*, Volume 25, Issue 1, pp. 19-32.

Lyn, Franks, Savage (2008). *Ethics*. Downers Grove, IL: InerVarsity Press.

Mabovula, N. (2010). Revisiting Jurgen Habermas's notion of communicative action and its relevance for South African school

Governance: Can it succeed? *South African Journal of Education*, Vol. 30, pp.1-32.

Majorano, S. (2007). *On Relativism, Morality, and Communication*. Retrieved on February 26th, 2014 from <http://www.zenit.org/en/articles/>

[On-relativism-morality-communication](#).

Miller, M. (2013). Kant, Hegel, and Habermas: Does Hegel's critique of Kant apply to discourse ethics?

Auslegung, Vol, 25, No.1, pp. 1-85.

Rosaldo, C. (1998). Cultural Relativism. Retrieved on March 5th, 2014 from <http://www.worldofculture.com>.

Ruggiero, V. R. (1973). *The Moral Imperative: Ethical Issues for Discussion and Writing*. New York: Alfred.

Said, E. (1993). *Cultural Relativism: Perspectives in Cultural Pluralism*. New York: Vintage Books.

Simmel, G. (1989). *The Concept of Stranger*. Boulder, CO: Westview Press.

UNESCO. (2001). Declaration of Cultural Diversity. Retrieved on April, 2014 from <http://www.UNESCO/Declarationofculturaldiversity>

กิตติยา โสภณโกไคย (2556). *คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย (ความหมายและแนวคิดเชิงทฤษฎี)*

ดาวนัโหลตข้อมูลเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557 จาก <http://www.learners.in.th/blog/edu3204math2009/314058>

นิพนธ์ ทิพย์ศิริมิตร (2550). ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง ดาวนัโหลตข้อมูลเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557 จาก <http://www.learners.in.th/blog/edu3204math2009/314058>

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ประกาศเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2550)

สีดา สอนศรี. (2554). *นิตยสารมติชนรายสัปดาห์*. สำนักพิมพ์มติชน

สุนันท์ พิศสุวรรณ, ดร. (2554). *มิติทางวัฒนธรรมในการสร้างประชาสังคมแล้ววัฒนธรรมอาเซียน*.

ปาฐกถาพิเศษ. วันจันทร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

อลิสสา หะสาเมาะ (2554). *อัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมในตำบลเรือเสาะออก: ภาคใต้ของประเทศไทย* โครงการประชุมวิชาการนานาชาติเกี่ยวกับภาคใต้เรื่อง

“ประสบการณ์ถิ่นไทยทักษิณ: การปริวรรตทางสังคมในทัศนะประชาชน”, วันที่ 13-15 มิถุนายน พ.ศ. 2554. โรงแรมซีเอสปัตตานี สถาบันเจ้าภาพ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีและภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สนับสนุนโดย มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์และมูลนิธิโตโยต้า